

Dit is "Toestanden" van
11 november 1988
1ste jaargang nr. 9
U vindt ons in de kiosk en
betere boekhandel
voor 50F
Abonnementsvoorwaarden
vind je op blz. 31,
de inhoud op de achterkant
Ons afgiftekantoor is
Brussel X

Toestanden

Elf november is de
actiedag bij uitstek.
Vrouwen dagen in Aarschot.
Overal te lande worden
derde wereldvignettes
verkocht. De politie voert
actie en de regering
gaat in conclaaf.
En Toestanden? Die gaat
opnieuw even de lugubere
Kristalnacht in.

WEEKBLAD ZONDER BUITENLANDSE SCHULDENLAST

Vrouwen in zicht

De zeventiende vrouwendag in een ander kleedje

Dit jaar vindt de Vrouwendag plaats in Aarschot onder het motto *Vrouwen in zicht*. Uit het programma maak je meteen op dat zowel vorm als inhoud andere accenten kregen. De grote meetings van weleer maken plaats voor kleinere doegroepen. Ook film en theater zijn flink vertegenwoordigd. En naast het uitproberen van verschillende dans- en gevechtstechnieken kan je mee denken en discussiëren rond een aantal knelpunten. De onderwerpen horen meestal thuis in de persoonlijke sfeer. Praten over erotiek, de moeder-dochter relatie en rolpatronen lijkt weer "in". Politieke hangijzers zoals de abortusprocessen, nachtarbeid voor vrouwen en positieve actie komen niet aan bod.

Doel van de Aarschotse vrouwen is het feminisme op een "andere" manier aan een groter en jonger publiek voorstellen. "Vrouwen hebben in de loop der jaren een eigen cultuur ontwikkeld. Hun interesses, hun professioneel leven, hun relaties pakken zij anders aan dan mannen. Die vrouwencultuur wordt op 11 november in de bloemetjes gezet", aldus een van de organisatrices.

De stemmen op de eerste Vrouwendag in 1972 klonken heel wat radicaler. Midden in het revolutionaire elan van toen schrikt men niet terug voor politiek. De strekking die vrouweneisen uitte in een streven naar algemene maatschappelijke veranderingen, was toen sterk vertegenwoordigd. "Geen feminisme zonder Socialisme", nu klinkt het haast nostalgisch. Binnen de vrouwenbeweging werden de meningsverschillen over politiek en strategie stil-

NA HET FEMINISME KOMT
HET POST-FEMINISME

aan groter. Bovendien nam de economische recessie ook de vrouwen de wind uit de zeilen. De kracht van een beweging als "Vrouwen tegen de Krisis", die in de jaren '80 duizenden werkende vrouwen op de been bracht, is voorlopig gebroken. Ook de jongeren schijnen moeilijk aan te sluiten bij de vrouwenbeweging. Politiek interesseert hen sowieso niet meer en feministen zijn in hun ogen vaak herleid tot gefrustreerde mannenhaatsters; daarom krijg je af en toe de vraag -vooral van mannen- of zo'n vrouwendag nog wel zin heeft.

We geloven niet dat feministen uitgeteld zijn. Misschien is het radicale van een voorhoedebeveging er wat af, maar heel wat van het gedachtengoed van toen is doorgesijpeld naar bredere lagen. De invloed op traditionele vrouwengroepen, zoals KAV en SVV, en op vrouwen uit de verschillende politieke partijen is niet te ontkennen. Vormingscursussen voor vrouwen en vrouwen-hulpverlening zijn ingeburgerde begrippen geworden. Als we op een activiteitenkalender van de katholieke vrouwengilde in het Waasland

een voordracht over het seksuele leven van de vrouw aangekondigd zien, dan kunnen we er niet omheen dat er iets veranderd is. Dit soort van veranderingen maakt men niet zo gauw ongedaan.

Nochtans is de positie van de vrouwen, zowel maatschappelijk als individueel verre van rooskleurig. Ondanks de CAO 25 "gelijk loon voor gelijk werk", blijft hun plaats op de arbeidsmarkt ondergeschikt. Abortus is nog steeds strafbaar en van het fenomeen "geweld op vrouwen", zien we nog maar het topje van de ijsberg. Een ministerie van emancipatiezaken heeft aan die ongelijkheden ten gronde nog niets gewijzigd. En nemen regeringen vandaag in officiële verklaringen de vrouwenverzoedingen ernstig, toch blijkt snel dat ze bij het eerste getouwtrek als pasmunt dienen.

Een feministische beweging heeft dus zin, omdat zij nu reeds heeft bewezen een grote impact te hebben op het maatschappelijk gebeuren en omdat vrouwen nog steeds hun eigen organisatie nodig hebben om hun eisen kracht bij te zetten. Het beeld naar buiten toe is minder eenduidig dan vroeger. Deze Vrouwendag is daarvan een voorbeeld. Van een doorwinsterde feministe hoorden we dat zij het programma vol vond zitten van halfzachte en reeds lang doorgekauwde onderwerpen. "Het is net alsof ze het wiel weer moeten uitvinden". Maar misschien is dat een noodzakelijke voorwaarde om jonge vrouwen aan te trekken. We hopen van harte dat het hen lukt.

Anne Brewaeys

Standpunt

Eigen Volk

Er is wat aan de hand met de staat Israël. Boomgaarden van Palestijnen worden afgebrand alleen omdat de dader van een aanslag er zich zou hebben verscholen. Men blaast Palestijnen hun huis op omdat men familielieden verdenkt. Men dynamiteert willekeurig wat huizen omdat dorpsgenoten van de bewoners verdacht worden van PLO-sympathieën. Als represaille voor een Palestijnse aanslag op één bus voert men een bombardement uit op een heel Palestijns kamp. In de bus zaten 30 mensen en vielen 3 slachtoffers terwijl in het kamp vele tienduizenden wonen en er honderden slachtoffers vielen. De Intifadah eist gemiddeld bijna één dode per dag en dat is op twee of drie uitzonderingen na, altijd een Palestijn. Achter deze excessen schuilt een fundamenteel maatschappelijk proces dan een exacererende oorlog.

Israël glijdt af naar een raciale staat. De oorlog heeft dit proces uitgekristalliseerd maar niet veroorzaakt. In feite is het de aanwezigheid van Palestijnen binnen

Israël die in tegenspraak is met de logica van die staat en de principes waarop hij steunt. Een Kahane die ronduit proclameert dat alle "Arabieren" (!) over de grens moeten worden gezet, vertolkt wat bij vele Israëliërs leeft. Hoe zegt men "Eigen volk eerst" in het Hebreeuws? Als men Kahane verbiedt mee te doen aan de verkiezingen is het precies daarom: hij zou de traditionele grote partijen teveel stemmen hebben afgenomen. De zeldzame Israëliërs die het hoofd koel houden en voor vrede en overleg met de Palestijnen pleiten, worden uitgekreten voor verraders. Typisch is het succes van de conservatieve religieuze partijen die campagne voeren rond het thema "wie is voldoende

de joods om als staatsburger te worden aanvaard". Men eist weliswaar geen schiedopmetingen en in plaats van biologische criteria stelt men er religieuze. Maakt dat de discriminatie soms wel aanvaardbaar?

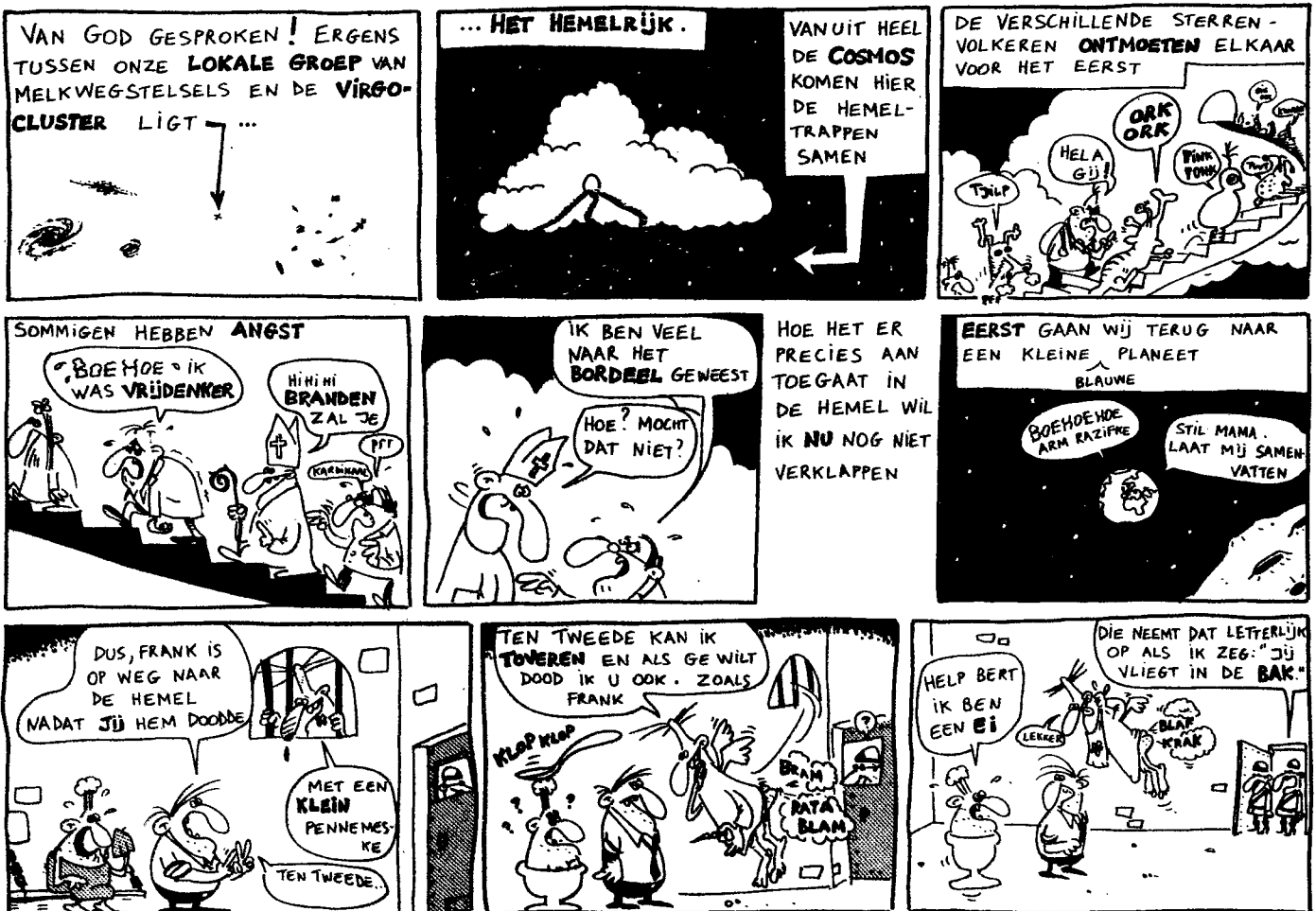
De Kristalnacht was een barbaarse uitbarsting van antisemitisme. Toch behoorde hij niet tot een weloverwogen plan van de nazi's om de joden uit te roeien. Ze wilden ze wel allemaal verdrijven. Pas in 1942, toen het antisemitisme zijn lange weg in de geesten had afgelegd, ving de volkerenmoord doelbewust aan.

Natuurlijk is Israël geen nazi-staat. We wilden hier wijzen op een maatschappelijk proces. Een nazistaat exploiteert dat proces, een democratische samenleving laat het niet tot ontwikkeling komen maar het joodse volk in Israël, dat met zichzelf nog niet in het reine is, herkent het niet. Misschien bevinden we ons met het Vlaams Blok ook aan het begin van zo'n proces.

Koen Dille

in het hemelrijk

door QUIRIT

wordt vervolgd

DE WEEK

Het AFF was dan ook de eerste plaats waar concrete initiatieven besproken werden naar aanleiding van de resultaten van 13 oktober.

Het Antwerpse AFF is in de eerste plaats een *front*, wat in de geijkte terminologie op een samengaan van deelnemende *organisaties* wijst. Over de jaren heen hebben zich nochtans ook individuen bij dat front aangesloten en de manifestaties van dat front krijgen ook individuele bijval zodat het oorspronkelijke karakter ervan lijkt te verwateren.

Wijkcomités

Ongeveer een jaar geleden lanceerde het AFF de idee van de oprichting van wijkcomités tegen het racisme. In tegenstelling tot het AFF moesten deze comités enkel uit individueel betrokken leden bestaan. De reden voor hun oprichting was de eenvoudige constatactie dat men in Antwerpen overal racistische opmerkingen hoorde, in de winkels en cafés, en dat de weerstand daartegen duidelijk moest worden ondersteund vanuit een of andere organisatiestructuur.

Er zijn inmiddels een tiental wijkcomités actief, sommige meer dan andere, en ze hebben ook een maandelijks coördinatievergadering. Het bestaan van deze comités, en vooral van een centrale coördinatie ervan, heeft echter op een reëel en belangrijk debat gewezen over de aard zelf van een anti-racistische werking. Enerzijds ligt er een klemtoon op de strijd tegen het racisme (en het fascisme) als *politiek* verschijnsel, waarbij de werking in een institutioneel kader plaatsvindt, op basis van traditionele politieke actie-vormen. Anderzijds kan men zich richten tegen de racistische reflex van de gewone mens die hiermee onder andere juist zijn afkeer uitdrukt ten overstaan van de traditionele politieke instellingen. De strijd tegen dit soort racisme heeft veel meer weg van het vormings- en sociaal-cultureel werk.

Het feit dat deze twee uitersten (politieke actie of bewustmakingsactie) slechts twee polen zijn in één enkel spanningsveld zal voor iedere buitenstaander wel duidelijk zijn. De zaken worden veel minder duidelijk voor de mensen die ter plaatse de gepaste antwoorden moeten vinden op een steeds sterker wordende uiterst-rechterzijde. Daar leiden deze

Vlaams Blok krijgt antwoord

AFF gaat "grimmige sfeer van de jaren '30" creëren

Wie het succes van het Vlaams Blok bij de Antwerpse gemeenteraadsverkiezing als een recent verschijnsel benadert, mag zich wel afvragen waarom er dan precies in Antwerpen al vijftien jaar een Anti-fascistisch Front (AFF) bestaat. Dit AFF heeft soms op de steun van de SP en het ABVV mogen rekenen en soms niet, maar is er altijd in geslaagd om verschillende stromingen bijeen te brengen in manifestaties tegen de extreem-rechtse uitspattingen in de Scheldestad.

twee polen soms tot hallucinante tegenstellingen, zoals afgelopen zomer toen een paar mensen van "Gastvrij Antwerpen" een gerechtelijke klacht indienden tegen een reeks militanten van het AFF.

Krachtenverhoudingen

De verkiezingsuitslag van het Vlaams Blok heeft tenminste korte metten gemaakt met dit soort wangedrag. Het voordeel van een typisch "politieke" frontstructuur als het AFF is de bevoorrechte plaats om actievoorstellen vrij snel te kunnen uitwerken. Eén initiatief is het afdrucken in de kranten van een verontwaardigingsboodschap gesponsord door individuele Antwerpenaren. Bij de opening van "Het Andere Boek", slechts twee weken na de gemeenteraadsverkiezingen was veel publieke belangstelling voor de intekenlijsten. Een ander initiatief spitst zich toe op de installatie van de nieuwe gemeenteraad in januari '89. Het duidelijkste initiatief daarvoor zou, zo redeneert men in het

AFF, een blokkade zijn van het stadhuis, naar analogie met wat er in Amsterdam gebeurd is met de Centrum Partij.

De politieke krachtenverhoudingen liggen echter totaal anders in Antwerpen. Daar heeft het Vlaams Blok reeds een doorbraak gemaakt en mikt het nu op "erkenning" als een weliswaar zeer rechtse maar toch democratische partij. Waar het nu echt op aan komt, is het voorlichten van de bevolking over het volledige programma van het Vlaams Blok en alles wat dat inhoudt. Hoeveel stemmers op het Vlaams Blok weten bijvoorbeeld dat die partij de winstgevende openbare diensten wil privatiseren, zodat de belastingbetaler alleen mag opdraaien voor de rest? Of hoe rijmt een pas verkozen zelfstandige kapster uit Borgerhout haar broodwinning met het Vlaams Blok-ideaal van de vrouw aan de haard?

Om deze idee kracht bij te zetten, heeft het AFF voor een grote manifestatie bij de installatie van de nieuwe raad geopteerd die de "grimmige sfeer" van de fascistische overwinning van de jaren dertig creëert. Er werden reeds contacten genomen met groepen uit de kunstwereld om de praktische organisatie van zo'n project te onderzoeken.

Het spreekt vanzelf dat een dergelijk initiatief zowel het bewustmakings- als het politieke aspect van de strijd weerspiegelt. Als zodanig kan het een nieuwe impuls geven aan de eenmaking van verschillende initiatieven, die reeds bestaan of die nu van de grond zullen komen. Voorwaarde daartoe is echter dat de manifestatie een breed publiek weet te bereiken en dat er opvolging komt in het bewustmakingswerk aan de basis.

In deze optiek zal het interessant zijn om te zien of de Antwerpse SP zich nu met het initiatief zal associëren. Vóór de verkiezingen had deze partij vooral een gesloten, defensieve houding en de anti-racistische betoging op 1 oktober is er in weerwil van de SP gekomen. Of deze houding nu ná de verkiezingen gaat veranderen, is zeer de vraag.

Op het vlak van de wijkcomités is er nu reeds gedacht aan opvolging na de manifestatie. Daardoor wordt er eind januari een grote vergadering voorzien waarop de voorstellen voor de verdere werking en uitbouw zullen worden besproken.

Frank Winter

Milieu

Slaat de golfwoede toe in de Kempen ?

De Merodese bossen in Herenthout staan tot ver in de ómtrek bekend vanwege de rijke flora en fauna. Ze vormen een onlosmakelijke eenheid met het door de Provincie geklasseerde stukje Netevallei aan de overkant van de weg. De bossen zijn eigendom van de NV Grondinvest uit Antwerpen die ze wegekocht bij conservenbaron Fort uit het naburige Heist-op-den-Berg, en nu op haar beurt op een koper wacht. Jos Gyssels, plaatselijk Agalev-Kamerlid, vernam uit welingelichte bron dat in augustus jongstleden bij de Vlaamse Executieve een aanvraag werd ingediend door de firma Pro Domo NV voor de aanleg van een gofsterrein met 18 holes of 100 hectare Merodebos. De Administratie voor Ruimtelijke Ordening en Leefmilieu (AROL) werd om een advies gevraagd. Een besluit is nog niet bekend. Als AROL haar zegen geeft aan de golfsport, dan betekent dit een regelrechte ramp voor de Merodese bossen die nog een verzamelplaats zijn voor de echte natuurliefhebbers. In het midden van het bos bevindt zich bovendien een waardevol moerasgebied.

Enkele jaren geleden erkende ook de Gentse universiteit de waarde van het bos en beheert deze sindsdien een uitgebreid gedeelte als natuurreservaat. Dat ligt net naast de 100 hectare die gereserveerd zijn voor de golfholes maar vormt één geheel met de rest van het bos. De Merodese bossen zijn dus niet los te rukken van het stukje Netevallei aan de andere kant van de weg. Daar werd ondermeer de film Pallieter opgenomen. De definitieve klassering van de streek in het kader van een modern milieubeleid is dus de logica zelve.

Parel aan de kroon van de Netevallei is het door de provincie geklasseerde domein van Kruiskensberg in Herenthout waarvan de Merodese bossen, als bosgebied ingekleurd op het gewestplan, een unieke uitloper vormen. Deze week lekte uit, dat een duistere firma een aanvraag indiende bij de Executieve om in de bossen een gofsterrein te planten. En dat op het ogenblik dat de ministeriële dienst Groen, Waters en Bossen van dit stukje natuurschoon beschermd gebied wil maken.

GOLF BLIJFT POPULAIRE SPORT BIJ POLITICI

Aantasting bos- en natuurgebied
Agalev kant zich principieel tegen de inplanting van het gofsterrein omdat daarvoor een waardevol natuurgebied wordt opgeofferd. Bovendien wijzen de groenen op de ongeoorloofde inbreuk op het Gewestplan. Jos Gijssels meent overigens dat het departement Groen, Waters en Bossen van het Kabinet van Leefmilieu tijdens de voorbije zomer de plant- en boomsoorten ter plaatse uitgebreid inventariseerden. Met de bedoeling om het aan te kopen. Agalev stelt zich daarbij de vraag of een kabinetsdienst met beperkte financiële middelen kan optomen tegen het agressief bod van de tegenpartij Pro Domo. De dienst beschikt over een pover budget van 150 miljoen frank per jaar voor de aankoop van waardevolle brokjes natuur. Tot vandaag slaagde het kabinet er niet in om ook maar één dossier in 1988 succesvol af te handelen. Ondermeer vanwege de te ingewikkelde en langdra-

dige procedures die langs liefst drie ministeries moeten lopen, maar ook wegens het ontstellende gebrek aan dynamisme van de voormalige minister Dupré. Bij de recente herschikking van de Executieve, Kelchtermans volgde Dupré op, kreeg Groen, Waters en Bossen, bovendien alle dossiers teruggestuurd, zodat de hele mallemlen opnieuw zal moeten draaien om enig succes te boeken.

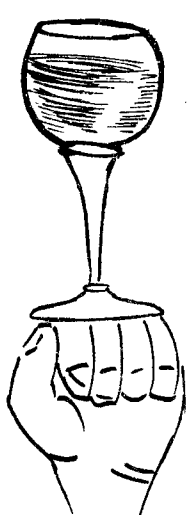
Overvloed aan golfterreinen

Momenteel zijn in de hele provincie Antwerpen vier golfterreinen in dienst terwijl er vier in aanleg zijn. Daarnaast liggen nog eens negen aanvragen te wachten op goedkeuring. Een voorzichtige raming verwacht dat in de lente van 1989 Vlaanderen zal overspoeld worden door ten minste 25 golfterreinen. De ecologen zijn ook van oordeel dat dergelijke domeinen niet thuis horen in bosgebieden en dat een teistering van de gewestplannen zeker uit den boze is. Ze dringen bij het kabinet van Leefmilieu ook aan dat de Dienst Groen, Waters en Bossen genoeg middelen ter beschikking worden gesteld om de Merodese bossen aan te kopen en de streek te klasseren als beschermd gebied zodat Herenthout zijn groene long niet kwijt raakt.

Raf Willems

nvdr : vorige week vermeldden we in het artikel van Raf Willems over de afvalcollector de naam van Philips Tessenderlo, daar waar we eigenlijk Tessenderlo Chemie bedoelden. Dat is de enige echte vervuiler van de Laak. Philips Tessenderlo produceert alleen maar stank...

rabarber advertentie

Schenk klare wijn

bes-kriek advertentie

't vatsoen bij u op tafel

IJskastpolitiek

Het lijkt erop dat de bekende Belgische politiek om hangijzers op de lange baan te schuiven, nu ook in het sociaal overleg is binnengeslopen. En, wat meer is, daar als een pluspunt wordt beschouwd.

Laat ons wel wezen, het centraal akkoord dat midden november zal ondertekend worden, heeft zijn goede kanten. Eindelijk wordt het minimumloon opgetrokken -plus duizend frank tegen 1 juli 1990-, er wordt werk gemaakt van de oudere werkløzen en ook het brugpensioen wordt veralgemeend op 58 jaar. Jammer is daarentegen dat de 38urenweek nog steeds niet is veralgemeend -de KMO's lagen dwars- en dat de echte strijdpunten, vooral de bescherming van de vakbondsafgevaardigden naar de NAR werden doorgeschoven.

Een akkoord met inhoud. Dat is het wel, dus daarvoor kunnen de onderhandelaars zich op de borst kloppen. Het probleem van 1986 stelt zich dus vandaag duidelijk niet. Toen werd een vage tekst ondertekend die de onderhandelaars in de sectoren moesten waarmaken. Wat eigenlijk zoveel wilde zeggen als het onvermogen van de centrale onderhandelaars nog eens in de verf zetten.

Anderzijds blijft er een eigenaardige sfeer rond dit *would be*-akkoord hangen. Amper een maand terug waren de partijen nog onverzøenbaar, iets later kwam de regering met een ontminningsvoorstel op de proppen en vandaag zou een akkoord plotseling tot de vanzelfsprekendheden gaan behoren.

Het lijkt er dan ook sterk op dat er iets meer aan de hand is. Door toedoen van Minister van Arbeid en Tewerkstelling Van den Brande werden de netelige kwesties opzij gezet en bleven alleen de stukken waarrond de onderhandelaars al een consensus hadden gevonden. Logisch dan ook dat daarrond een akkoord werd bereikt. Het bestond virtueel al. De bonden kwamen dan wel in een lastig parket terecht. Nu de zaak afschieten of onderhandelingen weigeren, was onmogelijk geworden: dat zou van een naar Belgische

maatstaven fameuze onwil getuigen. En hiermee komen we bij de kern van de zaak. De thema's waarover men binnen de bonden wakker ligt, de arbeidstijdverkorting, de bescherming van de syndicale afgevaardigden, de flexibiliteit, de informatierechten van de werknemers bij automatiseringen, de deeltijdse arbeid, het statuut van de ploegenarbeid, enzovoort, worden allemaal naar de NAR doorgeschoven.

In dat topoverlegorgaan, waarvan de vergaderingen zo mogelijk nog discreter verlopen dan centrale onderhandelingen, zal de komende maanden dus gewerkt moeten worden. En zelfs dan zijn resultaten allesbehalve vanzelfsprekend. Overlegondes in de NAR nemen gewoonlijk heel wat meer tijd in beslag dan een paar maanden. Dat afstel geen uitstel zou zijn, is overigens een gezegde dat in de Belgische na-oorlogse politiek nog niet vaak van toepassing is geweest. Voor de syndicale militant verandert er dus op korte termijn niet zo erg veel. Maar ook resultaten op langere termijn liggen zeker nog niet vast. Zoveel is wel duidelijk.

Bob Hancké

BELGIE KORT

Op algemene aanvraag komen er nu ook biljetten van 10.000. Die van 5.000 hebben zoveel aan koopkracht verloren dat een courant model van attaché-case ervoor te klein is geworden. De beter gesitueerde Belgen hindert dat bij hun wekelijkse witwas-ritje naar Luxemburg. In een vrije markteconomie is het rendabeler de produktielijn van de Nationale Bank aan te passen dan deze van de Samsonite. De nieuwe biljetten krijgen ook een Duits opschrift. Dat is dan weer op aanvraag van de Zwitsers.

Voor de hele wereld geldt de Belg Quelet (negentiende eeuw) als de vader van de statistiek. Wellicht de reden dat het Nationaal Instituut voor de Statistiek (Ministerie voor Economische Zaken) nog werkt met methodes uit grootvaders tijd. België houdt inderdaad het wereldrecord in onbetrouwbare statistieken.

Vorige week in de Senaat beloofde Willy Claes daar wat aan te doen. Men besprak toen namelijk de begroting van economische zaken voor het jaar 1988. (Die is dus al voor 85% uitgegeven.) Ook dat is een record: er moeten nog begrotingen voor 1985 worden goedgekeurd.

Staan we op de laatste plaats wat statistieken betreft, dan slaan we een beter figuur als het erop aan komt onze directieleden te vergoeden. Dankzij de belastinghervorming zal de koopkracht van de Belgische bedrijfsleider opklimmen van de achttiende naar de veertiende plaats in de wereldranglijst. Deze statistiek is wel betrouwbaar want hij werd opgesteld door het adviesbureau Towers Perrin waarvan de directieleden Amerikanen zijn. Die staan namelijk eerste op de wereldranglijst.

klaagt deze onpartijdige man. Nu dus niet meer. Dáárom zal deze integere figuur in juni de Europese PVV-lijst aanvoeren.

Fernand Herman, Europarlementslid en ooit nog onze minister van economische zaken, heeft er dan weer geen problemen mee dat lobby's de deur van politici platen. Zo werkt de democratie nu eenmaal. Trouwens milieu- en verbruikersorganisaties zijn toch ook lobby's, vindt deze christendemocratische dorpsideoloog. Het is onze eminente politoloog nog niet opgevallen dat zulke organisaties geen privébelangen verdedigen. Je komt ze dan ook niet tegen op bijvoorbeeld cocktailparties, jachtweekendjes of intieme dineetjes. En dat scheelt wel wat op het vlak van de openbaarheid en de mogelijkheid om ze te controleren.

(kd)

Willy De Clercq zou graag nóg eens 5 jaar Eurocommissaris zijn maar politieke afspraakjes maakten dat het Karel Van Miert wordt. Vroeger stond een Eurocommissaris tenminste boven de politiek,

De Belgische Belastinghervorming

Neem een koppel van twee vormingswerkers tewerkgesteld in de alternatieve sector. Betaal hen een minimumloon uit van hooguit 28.400F bruto per maand zodat ze jaarlijks elk 300.000F moeten aangeven aan de belastingen. Ze wonen niet zo ver van hun werk en moeten zich derhalve tevreden stellen met de aftrek van de wettelijke forfaitaire bedrijfslasten. Aan pensioensparen zijn ze helemaal nog niet toe. Als het regeringsontwerp erdoor komt zullen uitgerekend deze twee idealisten samen 2.364F meer belastingen betalen. Tenzij ze beslissen niet te huwen want dan betalen ze elk 8.717F minder dan in het oude stelsel... en liefst 21.000F minder dan in de gehuwde staat binnen het nieuwe stelsel.

De "schijven".

In het nieuw belastingstelsel wordt gewerkt met 8 aanslagvoeten. Het vorige had er 14. Elke voet wordt, net zoals voorheen, toegerekend op een bepaalde inkomensschijf, en nooit op het geheel. Wie van een lagere in een hogere inkomensschijf terecht komt, betaalt het hogere tarief uitsluitend op het gedeelte dat de vorige schijf overtreft. Wie onderstaande tabel interpreteert voor een inkomen van bijvoorbeeld 800.000F netto-belastbaar bekomt een belasting van 132.000F + 45% van het gedeelte boven 435.000F of samen 296.250F.

Inkomensschijf	%	Maximale belasting
0 - 230.000	25	57.500
230.000 - 305.000	30	80.000
305.000 - 435.000	40	132.000
435.000 - 1.000.000	45	386.250
1.000.000 - 1.500.000	50	636.250
1.500.000 - 2.200.000	52,5	1.003.750
2.200.000 en meer	55	

De "korf".

De op die wijze berekende belasting is echter niet correct. Elke belastingplichtige geniet namelijk van een 'van belasting vrijgesteld inkomen' waaraan we hier de benaming 'korf' toebedeelden. Die korf is gebaseerd op de gezinssamenstelling. Alleenstaanden hebben een korf van 165.000F. Indien ze kinderen ten laste hebben wordt hij opgetrokken tot 200.000F. Gehuwden hebben -of ze beiden een inkomen hebben of niet doet niet ter zake- om te beginnen elk 130.000F in hun korf. Voor elke gehandicapte komt daar 35.000F bij.

Voor kinderen ten laste wordt de korf als volgt verhoogd:

De door de regering geplande belastinghervorming houdt meer in dan de wijziging van de belastingschalen. Een globale beoordeling is dus noodzakelijk en rechtvaardig. Toch leek het ons interessant het ontwerp van wet 'houdende hervorming van de inkomsten-belasting' eerst even zeer pragmatisch te bekijken. Hoeveel zal de hervorming jou of mij kosten of opbrengen? En in de eerste plaats kijken we daarbij naar onmiddellijk zichtbare: de jaarlijkse afrekening

HERVORM OOK BEN'S IETS!

1 kind 35.000 F
2 kinderen 90.000 F
3 kinderen 202.500 F
per kind meer: +125.000 F.
Gehandicapte kinderen tellen voor twee. Voor andere personen ten laste wordt de korf met 35.000F per persoon verhoogd (ook hier dubbel voor gehandicapten). Een alleenstaande ouder met twee kinderen heeft dus een korf van 290.000 F. Een gehuwd koppel waarvan 1 minder-valide met 1 kind en 1 andere persoon ten laste heeft een korf van 130.000 + 70.000F voor de ouder met het hoogste inkomen en een korf van 130.000 F voor die met het laagste. Aan de korf van de minder-valide ouder moet 35.000 F toegevoegd worden.

Rol van de korf.

De korf is 'van belasting vrijgesteld inkomen'. Het wordt echter niet van het inkomen afgetrokken, maar belast tegen het nultarief als 'eerste schijf van het inkomen'.

In de praktijk is het gemakkelijker de korf als volgt te interpreteren: elke belastingplichtige heeft een vermindering van belastingen overeenstemmend met de normale belasting op zijn of haar korf.

De alleenstaande ouder hierboven heeft dus een belastingvermindering gelijk aan de basisbelasting op 290.000F, of 75.500F. Was het belastbaar inkomen 800.000F dan wordt de 296.500F dus teruggebracht tot 221.000F.

Bedrijfslasten.

Om van een bruto-inkomen naar een belastbaar inkomen over te stappen moeten we met twee elementen rekening houden: de sociale zekerheid en de zogenaamde bedrijfskosten.

Het brutoloon wordt voor de arbeider, bediende of ambtenaar eerst vermindert met de bijdragen in het stelsel van de sociale zekerheid. Dat geeft het bruto-belastbaar inkomen zoals vermeld op de 'loonfiche 281.10.

Daarvan mag de belastingplichtige nog bedrijfskosten aftrekken: kosten gemaakt om het inkomen te kunnen verwerven of behouden (verplaatsingskosten, bijschollingskosten, kledij, enzovoort). Het nieuwe ontwerp wordt op dit vlak krenteriger zowel voor degenen die hun effectieve kosten bewijzen als voor de minder fortuinlijken. Deze laatste groep moet nu genoeg nemen met volgende forfaitaire bedrijfslasten (berekend op het brutobelastbaar inkomen voor eventuele splitting):

- 20 % op de eerste schijf van 150.000F
- 10 % op de tweede schijf van 150.000F
- 3 % op de rest.

De totale forfaitaire bedrijfslasten mogen 100.000F niet overtreffen. Als het brutobelastbaar inkomen echter lager is dan 500.000F mag van de rest 5% afgetrokken worden in plaats van 3%, terwijl het plafond 125.000F in plaats van 100.000F is. (De formulering van deze uitzonderingsregel in het wetsontwerp is naar ons gevoel niet erg duidelijk. Dat zouden we er graag bij nemen indien het niet zou leiden tot de absurde situatie dat een persoon met een bruto belastbaar inkomen van 500.001F minder netto-inkomen overhoudt dan een persoon met 500.000F: de eerste betaalt belastingen op 449.001F, de tweede op 445.000F, wat voor een alleenstaande een verlies van pakweg 800F meebrengt! Een overstapregeling is niet expliciet voorzien.)

Tot daar deze eerste gegevens over het nieuwe stelsel.

Marc Van Ryssen

De kansen van Bhutto

De komende parlementsverkiezingen in Pakistan verhangen de bordjes in de richting van de parlementaire democratie. Men verwacht immers een overwinning van de coalitie geleid door Benazir Bhutto. Dan moeten de militairen, die onder de vorige dictator Zia ul-Haq de dienst uitmaakten, terug naar hun kazernes. Of ze dat echt zullen doen, is de vraag.

B. B. VAN DE P. P. P. !

te versterken.

De kluts kwijt

Benazir Bhutto leidt de Pakistaanse Volkspartij (PPP) die ook nog acht kleine partijtjes in een coalitie rond zich verenigt. Lange tijd was Bhutto in onderhandelingen verwickeld met islamitische oppositiegroepen. Maar toen op 17 augustus president Zia ul-Haq in een vliegtuigongeluk omkwam, verbrak ze bewust deze onderhandelingen. De militairen waren door het verdwijnen van Zia immers compleet de kluts kwijt, terwijl de islamitische groeperingen liever onderlinge vetes uitvochten dan Bhutto te steunen. Toch zijn de verdeelde conservatieven niet geheel kansloos. De oude aanhang van de rechtse Pakistaan Moslim Liga is nog altijd groot op het platte land. Doch deze Liga is nu in twee brokken uit elkaar gevallen, met enerzijds de fundamentalistische Democratische Alliantie en anderzijds de Pakistani Awami Itihad, zelf weer een verbond van drie partijen geleid door de vroegere premier Mohammad Khan Junejo. Junejo was eerder in mei

van dit jaar door Zia aan de kant geschoven. Nu presenteert hij zich nogal ten onrechte als een slachtoffer van de dictatuur.

Bhutto kan altijd rekenen op 25 procent van de stemmen. Dat is dan het blok van stemmen geleverd door de Sindi bevolking in het zuiden. Maar om te winnen moet ze ook bij andere etnische groepen stemmen halen. Dat is een probleem omdat zij daarvoor afhankelijk is van de luimen van plaatselijke clans.

Godsdienstig verdeeld

Pakistan is godsdienstig verdeeld. De fundamentalisten zijn sterk in Pundjab, de noordoostelijke provincie aan de grens met India. De Punjabi's maken trouwens in het leger de dienst uit, wat een bijkomend probleem oplevert voor Bhutto. Dan zijn er nog de Baloutehi-stammen aan de grens met Iran, waar de sjiiitische stem uit Teheran steeds luider klinkt. In het noorden leven stammen met etnische uitlopers naar Afghanistan. Ook de aanwezigheid van veel Afghaanse vluchtelingen is een minder prettige bijkomstigheid. Voorts is er nog de proletarische smeltkroes in grote steden als Karachi en Hyderabad, waar ook regelmatig voedselrellen en religieuze opstanden uitbreken. Hier werft de Mohajir Quami Beweging vooral onder de verse inwijkelingen uit India en onder andere ontwortelden. Bhutto moet al deze godsdienstige en etnische tegenstellingen zien te overbruggen zonder te vervallen in populistische fouten. Dat is geen geringe opdracht. De grootgrondbezitters - en Bhutto is één van hen - hebben steeds hun macht gebaseerd op de etnische en godsdienstige factor. Dictator Zia poogde op het einde van zijn bewind met behulp van een scheutje islamisering de fundamentalistische oppositie te lijmen en de etnische verdeeldheid weg te werken. Hij oogste daarmee vooral het verzet van de meer wereldse grootgrondbezitters. Ook met dat islamitische gegeven zal Bhutto rekening moeten houden. Daarom deed ze al afstand van haar Westerse parfum en de hoge hakken. Ze trouwde ook volgens de traditionele gebruiken. Bhutto is dus in de running voor een schoonheidsoperatie, niet voor een revolutie.

André Mommen

Dat laatste beweerde onlangs de plaatselijke correspondent van *The Asian Wall Street Journal* in Islamabad die er de verkiezingskoorts opnam. De militairen zijn nerveus. Ze zouden enkele weken geleden nog het verkiezingscircus een halt hebben willen toeroepen. Dat ze dat niet deden, heeft te maken met onderlinge twisten en de verdeeldheid in de heersende oligarchie. Ondanks alle intimidaties van militaire kant zullen de parlementsverkiezingen van 16 november toch in een min of meer rustige sfeer plaatsvinden. Op die dag zullen 217 van de 237 zetels van de Nationale Vergadering worden bezet. De 20 andere zetels zijn gereserveerd voor de minderheden en voor de vrouwen. Pakistan is wel een islamitisch land, maar hier hebben de vrouwen nog niet allemaal de sluier omgehangen. Mevrouw Bhutto is daar het levende bewijs van.

Op 19 november verkiest men dan de raden voor de vier deelstaten. Hier verwacht men belangrijke verschuivingen. Dat is belangrijk omdat daarna de nieuwe president via een kiescollege, samengesteld uit parlementsleden en leden van de provincieraden, wordt verkozen.

Wraak

Uiteraard maakt Benazir Bhutto de beste kans om het tot president te schoppen. Daarmee kan ze in het voetspoor van haar vader Zulfikar Ali Bhutto treden. Deze laatste was de eerste democratisch verkozen president en premier die Pakistan heeft gekend, totdat hij in 1977 door de militairen ten val werd gebracht en later opgehangen. Hier botsen we trouwens op een belangrijk dilemma. Nu vrezen vele militairen dat Benazir Bhutto aan wraak denkt. Maar de voorbije maanden zagen we een zeer handig manoeuvrerende Benazir Bhutto aan het werk. Ze weet dat ze enkel de macht kan grijpen op voorwaarde dat de militairen haar laten be- gaan.

Als Benazir Bhutto president wordt, dan krijgt ze veel macht. Ze kan dan de stafchef van het leger benoemen, de regering ontslaan, het parlement ontbinden en wetten tegenhouden. Die enorme macht dankt ze dan aan haar voorganger generaal Zia ul-Haq die de grondwet had veranderd in de hoop hierdoor zijn macht

VS-presidentsverkiezingen

Na acht jaar stage als vice-president annex globetrotter nu president

Opluchting alom. De Amerikaanse verkiezingen zijn voorbij. Reagan's vice-president George Bush won, een minuut stilte dus. En alleen de Amerikanen hebben het recht hun president te kiezen; slechts vijfenveertig percent onder hen doet het ook. Eigenaardig, maar vooral jammer, want hun keuze gaat ons tenslotte allemaal aan.

DE PROPAGANDA-PRESIDENT...

Welke internationale politiek de nieuwe president, de eenenveertigste sedert de onafhankelijkheid in 1776, gaat volgen, is moeilijk te zeggen. Terugkijken op acht jaar beleid van Reagan en de losse opmerkingen die Bush tijdens de verkiezingscampagne maakte, daarin weven, is voorlopig de enige mogelijkheid om een beeld te kunnen geven.

En dan valt het op dat het begrotingsstekort, hét thema dat de Amerikanen - bankiers en kappers, TV-sterren en arbeiders - bezighoudt, tijdens de voorbije campagne amper is aangeraakt. Bush zegt "no new taxes", geen nieuwe belastingen. Hij wil zelfs de vermogensbelasting van 33% naar 15% terugbrengen. The rich get richer; the poor... Langs beide kanten, Republikeinen en Democraten, wordt trouwens met verbazing naar die beleidsvoorstellen gekeken. Belastingen moeten immers hoedanook omhoog. Maar daarvoor zal George wellicht kunnen rekenen op de "National Economic Commission",

Wie of wat is die kerel eigenlijk? Alvast dit: Bush, die door iedereen als een politiek lichtgewicht wordt beschouwd, is intussen al tweeëntwintig jaar actief in de Amerikaanse politiek en is nooit pleitbezorger geweest van een bepaald thema. In de periode 1966-'70, als Congreslid van Texas, is er geen enkel wetsvoorstel van zijn kant gekomen en heeft hij nooit commissies voorgezeten. Daarna, als ambassadeur bij de Verenigde Naties, ambassadeur in China en als directeur van de CIA, verliet hij zijn post telkens na ongeveer een jaar. Niet één spoor achterlatend. Ondanks dit weinig indrukwekkende palmares probeerde George in 1980 president van de VS te worden -zonder al te veel succes overigens. Hij kreeg wel de troostprijs van Reagan: het vice-presidentschap. Daardoor kon Bush, zoals hij in zijn autobiografie aangeeft, acht jaar lang "de president bijstaan met adviezen". Welke dat dan wel zijn, daar hebben we voorlopig het raden naar. Bush houdt ze ultra-geheim. Zijn relatie met president Reagan was immers een "geprivilegerde" verhouding.

Geprivilegeerd of niet, het doet er allemaal weinig toe. De Amerikanen zagen hem weliswaar gedurende acht jaar af en aan lopen, maar hebben er absoluut geen idee van wat hij precies deed. George Bush liet, zoals ze dat ginder zeggen, "geen voetstappen in de sneeuw".

Nummer eenenveertig

Dat hij toch verkozen geraakt, is in essentie te wijten aan twee enorme fouten die werden gemaakt, één door de Amerikanen, één door de Democraten. De Amerikanen geloofden dat acht jaar Reagan hen vrede en welvaart had gebracht. Vrede betekent dan zoveel als geen Vietnam en wat de welvaart betreft, hadden de kiezers de kleine lettertjes beter moeten lezen: de VS hebben het grootste begrotingstekort ter wereld. Bush kon wel op dat elan verder. De andere fout, oneindig veel belangrijker en helemaal niet te verontschuldigen, werd door de Democratische Partij gemaakt, toen ze hun traditionele achterban van arbeiders, minderheden en *have nots* lieten vallen en probeerden om met een meer gematigde taal en dito imago bij de middenklasse -wie of wat dat dan ook moge zijn- door te breken.

een bipartisaan orgaan dat werd opgericht na de beurscrash van vorig jaar en dat voor Bush de kastanjes uit het vuur zal moeten halen. Elke economist, bij welke partij hij of zij ook aanleunt, is er van overtuigd dat het begrotingstekort alleen maar aangepakt kan worden als de staatsinkomsten serieus stijgen -als met andere woorden de belastingen omhoog gaan. En het Amerikaanse Congres heeft al uitgerekend dat dit grapje van Bush de VS de komende vijf jaar tussen de 20 en de 40 miljard dollar gaat kosten. George Bush, die dit programma in 1980, toen het door Reagan werd gelanceerd, nog *voodoo-economie* noemde, gaat nu diezelfde toer op. Bovendien wil Bush de Grondwet veranderen, zodat hij als president meer invloed krijgt op de begroting. In tegenstelling tot veel Westeuropese landen is die materie in de VS het exclusief van het Congres en de president heeft alleen een veto-recht over het geheel. Te nemen of te laten dus. Bush wil nu een deel van die bevoegdheid van het Congres naar de uitvoerende macht overhevelen door de president de mogelijkheid te geven bepaalde delen van de begroting goed te keuren en andere niet. De zogenaamde "line item veto". Wat er in de praktijk op neerkomt dat Bush, onafhankelijk van de wetgevende instanties, zijn willetje kan doordrijven. Daar gaat nog een principe van de Amerikaanse *Constitution*.

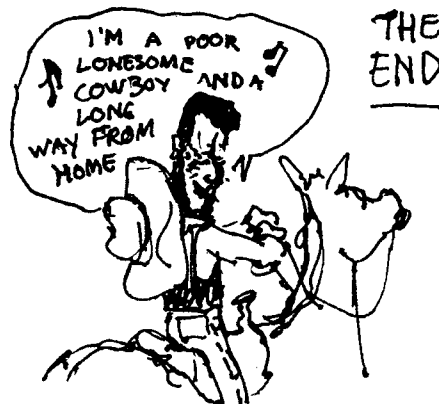
Een andere binnenlandse aangelegenheid met serieuze consequenties is de *Supreme Court*. Het hoogste rechtsorgaan van de VS, dat zich uitsluitend bezighoudt met de interpretatie van de Grondwet in reële rechtszaken en daardoor bijna een wetgevende functie heeft, bestaat uit oude mensen. Zo oud dat ze binnenkort vervangen zullen moeten worden. Bush heeft als president het recht de komende vier jaar drie nieuwe rechters aan te duiden. Reagan heeft de afgelopen jaren al twee rechters mogen benoemen, waardoor hij de progressieve meerderheid in het Opperste Gerechtshof kon breken. Voor hij passeerde, had de *Supreme Court* overigens op nogal wat progressieve agendapunten baanbrekend werk verricht: de abortuswetgeving, de burgerrechten, tot zelfs de verplichte gebeden op school. Langs conservatieve zijde wordt gezegd dat "wetgeven van aan de balie" een aan-

fluiting is van de Amerikaanse politiek. Ook sommige progressieven waarschuwen voor de gevaren die verbonden zijn met pogingen om punten door te drukken op deze manier. Hoedanook worden de Democraten nu geconfronteerd met het gevaar dat het Opperste Gerechtshof bevolkt zal zijn met mensen die hen helemaal niet genegen zijn. Misschien het ogenblik om het wetgevende werk terug te brengen waar het thuis hoort: in het parlement.

Buitenlandse politiek

Na acht jaar stage als vicepresident annex globetrotter, mag Bush vanaf januari ook zijn eerste stapjes alleen in de internationale politiek zetten. De ervaring die hij heeft opgedaan, 72 buitenlandse bezoeken op acht jaar tijd, zal daarin zeker meespelen. Hoewel sommige waarnemers binnensmonds fluisteren dat zo iets hem eerder een expert in *jet-lags* en begrafenis maakt dan een door de wol geverfde staatsman. De tientallen reizen van de afgelopen jaren hebben immers weinig of niets veranderd aan het wereldbeeld van George Bush. Ook al beweert hij meer pragmatisch te zijn dan Reagan, zijn uitlatingen maken duidelijk dat hij dezelfde anachronistische visie op de VS en de rest van de wereld huldigt als zijn huidige chef. En zijn campagne-truuk met

de eed aan de vlag maakt de rest duidelijk: *right or wrong, this is my country*. De president van de VS heeft daarenboven nogal wat autonomie in het internationale beleid van zijn land, iets wat veel Amerikanen niet alleen alarmerend vin-

den, maar zelfs ronduit gevaarlijk. Ronald Reagan gebruikte dit machtsvacuüm in de Grondwet bijvoorbeeld om internationale wetten die hij niet zo prettig vond naast zich neer te leggen, afgesloten akkoorden te *vergeten* en terroristische acties uit te dokteren, allemaal voor het heil van de natie. Of de *Founding Fathers* dat ook allemaal zo bedoeld hebben toen ze de Grondwet opstelden in 1787, is moeilijk te zeggen. De overige grondwettelijke beperkingen op de drie machten laten alvast vermoeden van niet.

Onlangs publiceerde de *Commission on*

WERELD KORT

heeft de grote massa nog niets gemerkt. België moet maar een daad stellen en alle handelsschuld meteen kwijtschelden.

Al te goed is buurmans gek. Dat ondervindt Rajiv Gandhi aan den lijve nu op Sri Lanka begin volgend jaar verkiezingen worden gehouden en alle partijen om het hardst roepen dat de sinds juli 1987 op het eiland gelegerde Indiase "vrede-macht" van 50.000 soldaten maar moet ophoepelen. Het terrorisme van de Tamils kan men zelf wel temmen. Voormalig premier en nu presidentskandidaat Sirimao Bandaranaike (de politica in de blauwe sarong) heeft met haar Vrijheidspartij een verbond gesloten met de radicale Janatha Vimukti Peramuna die het Tamilseparatisme met wortel en tak wil uitroeien. Als Bandaranaike aan de macht komt, zullen de poppen gaan dansen.

De Indiase premier Gandhi moet in eigen land alle zeilen bijzetten om zijn tanend

Foreign Affairs, een ander bipartisaan orgaan waarin tenoren van de twee grote partijen -onder andere Kissinger en Vance- zetelen, een uitgebreid rapport. Daarin werd precies die nogal eenzijdige macht van de president aangepakt. De commissie heeft het echter vooral over een fundamentele heroriëntering van de buitenlandse politiek van de VS, met meer nadruk op internationale samenwerking, minder unilaterale beslissingen, kortom een wereld waarin de politiek, economisch en militair dominante rol van de VS in vraag wordt gesteld. De retoriek van Bush tijdens zijn campagne in acht genomen, maakt die visie echter weinig kans.

Verrassingen blijven nochtans altijd mogelijk. Wie had immers Johnsons Vietnambeleid kunnen voorspellen, Nixons opening naar China of Reagans liefde voor Gorbatsjov? Alleen gaat het hier dan wel om heel specifieke en haast geïsoleerde initiatieven; George kan dat wellicht ook. Een globale heroriëntering zit er voorlopig niet in.

Hoewel, wie weet, misschien vindt de man die nooit voetstappen naliet, plotse-ling een nieuw spoor. Misschien wordt zijn buitenlandse politiek wél rationeler dan die van zijn voorganger. Ook hier doet hoop leven.

Penelope Pelton

Verkiezingen kan men tegenwoordig alleen nog maar winnen door ze te verliezen. In Israël kon noch het rechtse Likoeid-blok, noch de Arbeiderspartij zetels winnen en won het joods fundamentalisme aan invloed. De vrede met de Palestijnen is dus nog verder weg dan in 1967. Daarom kan men zich afvragen of het gewoon afschaffen van verkiezingen geen betere oplossing is voor landen die zich op het hellende vlak bevinden.

Op dat hellende vlak bevindt zich ook Mobeetoe nu hij binnenkort met het Internationaal Monetair Fonds en de Wereldbank moet onderhandelen over een nieuw herstelprogramma. Zaïre heeft vooral commerciële schulden aan het buitenland, wat erop wijst dat de grote leider leende om zijn hofhouding in de watten te leggen. Want van consumptieve overdaad

prestige op te lappen. Hij moet aan zijn herverviering denken en heeft daarom zijn Congres-partij weer gemobiliseerd. Dat zal nodig zijn om de oppositie tegen zijn bewind te ontcrachten. Herverviering is altijd een probleem in een parlementaire democratie, zeker als men na enkele jaren het imago van "Mister Clean" is kwijtgeraakt. Gandhi mag jaloers zijn op zijn buurman koning Jime Singye Wanchuk van Bhutan die niet door het volk is gekozen, maar zich wel het voorrecht voorbehield om met vier zusters te trouwen. Dat gebeurde met wederzijds goedvinden en volgens de boeddhistische ritus, meldde de wereldpers olijk. Zijn vader was ook al getrouwd geweest met twee zusters. In Bhutan is zusterschap een kwestie van broederlijk het bed leren delen.

(am)

In de publieksruimte werd de cinemavloer inclusief een dertig jaar oude linoleumlaag uitgebroken. In de plaats kwam een epoxycoating. De entreehall kreeg een verfbeurt.

Het podium was altijd al een probleem: te ondiep. Het steekt nu drie meter verder de zaal in. De krakende praktikabels zijn verdwenen. Er ligt nu een echte, stevige podiumvloer, waarop ook de wildste dansgroepen met de beentjes kunnen zwaaien.

Boven de scène hangt er eindelijk ook een lichtrooster, zodat je er eender wat kan ophangen en via corridors is er gemakkelijk bij te komen. De elektrische theaterinfrastructuur werd grondig vernieuwd met 60 vaste lichtpunten in de zaal en vijftig op de scène. De lichtinstallatie is flink uitgebreid. Het enige wat nu nog ontbreekt zijn lampen.

Productiecentrum

Alles samen kan de VZW Monty nu goedkoper werken. Voor de receptieve functie van de vereniging is met deze basisinfrastructuur al het nodige aanwezig en als productiecentrum kan de Monty nu ook kleine groepen helpen. Vorig jaar werd de VZW erkend als receptief-productiecentrum. Door investeringen in technische infrastructuur bespaart de VZW hoge huurprijzen voor apparatuur en kan zelf een verhuurcircuit opzetten. Zo heeft de Monty er een servicetaak bij. Voorbeeld van een Monty-productie voor dit seizoen is het nieuwe bewegingsproject van Ines Verhoye.

"We zijn van de oude bioscoop af", zegt Denis Van Laeken, "De cinema-erfenis heeft een zware, drie jaar durende hypotheek gelegd op de werking. Het was steeds maar behelpen, steeds maar sleutelen." De hele verbouwing werd voor een

Vernieuwde theaterzaal Cultuur in de bossen van Antwerpen

Met deze cynische titel heeft de VZW Monty haar programma voor het lopende seizoen wat later dan gebruikelijk bekend gemaakt. Dat komt omdat de voorbije zomer werd gebruikt om de oude cinemazaal op het Zuid, "de Monty", aan te passen aan de eisen, die theatermakers vandaag stellen. Met een tiental geëngageerde vrijwilligers werd zowel de publieks-ruimte als de theaterinfrastructuur aangepast.

belangrijk deel betaald met eigen middelen en deels door een voorschot te nemen op de subsidies van '89.

Daarmee is Antwerpen een belangrijke en nu ook goed uitgeruste middelgrote theaterzaal rijker. In enkele jaren heeft de Monty zich opgewerkt tot een creatief centrum met specifieke kenmerken. Het receptieve programma is heterogeen maar heeft enkele Monty-stijleigenschappen. "We programmeren op het gezicht en het gevoel", zegt Van Laeken. "Wij hebben geen ronkende volzinnen om onze criteria te omschrijven. Meestal zijn die omschrijvingen te platvloers. Bij een voorstelling voel je iets. Je mag er over schrijven, praten en denken zoveel je wilt, maar als je niets voelt is het geen goede voorstelling. De vorm mag passé zijn zoals bij *La Fura dels Baus* die we vorig jaar naar Antwerpen haalden. Het was allemaal al eens gemaakt en gezien, dat grensverleggend bezig zijn in dit genre, maar bij dit spektakel voel je iets. Gevoel is niet alles. Ook politieke stellingname van de VZW dwingt Denis Van Laeken om bepaalde groepen uit te nodigen. Zo is de tweede voorstelling in enkele jaren van de Palestijnse groep El Hakawati op 22 november een duidelijke politieke keuze voor een stuk van en over een onderdrukt volk. "De sympathie voor zo'n volk moet je naar buiten brengen door hun artiesten een kans te geven." Zij brengen *Het verhaal van Kufur Shamma*,

"een stuk over een man die 'terugkeert' en ontdekt dat zijn dorp verdwenen is."

Discordia

In de receptieve sfeer ontvangt de Monty weldra ook weer Maatschappij Discordia. De groep is een vaste waarde geworden in deze zaal en komt er volgens Van Laeken graag terug, ondanks de gebrekkige infrastructuur in het verleden. Discordia brengt het met veel lof onthaalde *Kras* van Judith Herzberg, die al vaker voor de groep heeft geschreven, en *Het meisje dat...* een eerste stuk van beeldend kunstenaar Albert Blitz dat nog in première moet gaan. De reacties op *Kras* waren in Nederland zo enthousiast dat de voorstelling daar nog even wordt doorgespeeld. Van 7 tot 10 december is Maatschappij Discordia met beide stukken in de Monty. Dichter bij vandaag ligt het optreden van het Griftheater met het beeldend theaterstuk *Caoutchouc* op 19 november en vooral de mooie performance van de Canadese Marie Chouinard op 17 november. Tot 12 november staat de productie *Riot '88* op het programma.

Er zijn in het nabije verleden nogal wat gesprekken geweest tussen de Sfinx, de Beweging en Monty om te fusioneren. De fusie is inmiddels wel een feit maar dan zonder de Monty. Is dat geen gemiste kans om de versnippering in het toch al niet zo financieel sterke Antwerpse jonge theaternieuwsgenootschap te gaan? Zo'n fusie ziet Denis Van Laeken als veel te kunstmatig. Hij ziet zijn centrum graag als een a-intellectuele broekkast voor nieuwe vormen, en daaraan werken kan je alleen maar met mensen die elkaar goed kennen. Er is nog een te grote afstand tussen de diverse nieuwe theaternieuwsgenootjes. Het zijn nog eilandjes.

Eddie Vaes

fruitwijn

advertentie

drink hem voor het te laat is

advertentie

't vatsoen

eindejaarsaanbod

- * 9 flessen bes-kriek
- * 3 flessen rabarber

1 600 F

Levering aan huis vanaf 2 kartons. Zelf afhalen bij depot in je buurt = 1 extra fles/karton

contacteer 't vatsoen
03/485.76.01 of 014/42.36.53

FILM

Tijdens het pausbezoek aan de Franse Elzas werd *The last temptation of Christ van de Straatsburgse filmprogramma's afgevoerd. Maar er liep wel een ongezuiverde versie van Une affaire de femmes, een film waartegen in Parijs al even erg wordt gefulmineerd omdat er enkele onfrisse geluiden tegen de Heilige Maagd in te horen vallen. En paradoxaal genoeg is het precies daarom dat de film op een wel heel geschikt moment komt.*

Une affaire de femmes gaat over "vrouwenproblemen", al eindigt de film met een beeld van alleen maar mannen, mannen die vrouwen be- en veroordelen. En vrouwenproblemen staat hier voor ongewild zwanger worden en abortus plegen. Voeg daarbij de mentaliteit van het Frankrijk van Pétain en Vichy, en het kader is geschetst voor wat Claude Chabrol heeft willen tonen: het beeld van een tijdsgeslacht en tot welke uitwassen dat kan leiden.

Het hoofdpersonage is een doodgewone vrouw, arm, simpel maar niet dom. Een vrouw die zoals vele anderen aan de ellende en de dagelijkse sleur wil ontsnap-

Onfrisse geluiden tegen de Heilige Maagd

pen, zich jong voelen en wil leven, ongehinderd door lastige morele principes, laat staan door politieke overwegingen. Een typisch verhaal waarin het van kwaad tot erger komt, zonder evenwel in zwart-witstereotiepen te vervallen. Marie (Isabelle Huppert) wordt getoond als een vrouw die van het leven houdt, naïef en egoïstisch, gevoelig en gewetenloos, die schuldig is zonder het te weten en zich tenslotte schuldig voelt voor "de hulp die ze geboden heeft". "Hebben baby's in de buik van hun moeder dan een ziel?" vraagt ze zich een paar afdrijvingen te laat en na een donderpreek af.

Une affaire de femmes is evenwel geen vrouwenfilm en Claude Chabrol heeft ook geen feministische film willen maken. Wel toont hij een samenleving waarin recht en orde moeten heersen, waarin niet mag getornd worden aan vaste waarden als "travail, famille, patrie", en waarin "fouten" voorbeeldig gestraft moeten worden.

Kortom een tijdsgeslacht waarnaar de hedendaagse zeloten die de dogmatische gaafheid van Christus en Maria willen verdedigen, wellicht reikhalzend uitzien.

In Venetië kreeg Isabelle Huppert voor haar rol in deze film de prijs van de beste vrouwelijke vertolking. Geheel verdiend. De andere personages komen, met uitzondering misschien van het zontje, iets minder sterk uit de verf. Maar wellicht kan dit niet anders, want in dat soort tijden kan enkel lafheid hoogtij vieren.

Francine Mestrum

Une affaire de femmes, film van Claude Chabrol met Isabelle Huppert in de hoofdrol en een alternatieve versie van het "weesgegroet".

BEELDDE KUNST

In Brussel -culturele smeltkroes bij uitsteking- is recent het Hôtel Hannon geopend. De gemeente is eigenaar maar verhuurt het prachtige pand aan de Galerie Contretype. Deze mensen bewijzen reeds tien jaar dat professioneel tentoonstellen ook kan, en verdienen dan ook alle krediet om van hun galerie een ontmoetingsplek te maken met museale ambities.

Geen museum met een collectie, maar met cursussen, workshops, begeleiding en zomeer. Vaak is de onduidelijke positie van fotografie in het kunstbeleid van steden, provincies en gewesten een ergernis die onder meer tot uiting komt in een beperkte subsidiëring en ondersteuning. Contretype echter kreeg heel wat steun van de Franse Gemeenschap en het Stadsbestuur om er wat van te maken.

De eerste tentoonstelling van de geënsceneerde fotobeelden van Bernard Faucon (°1950) bewijst zeer doeltreffend dat fotografie niet voor iedereen louter een kwestie van techniek en reproductie is. Kenmerkend voor zijn foto's is het gebruik van elektrisch licht en reflectors. Zo worden alle beelden van de buitenwereld verlicht met behulp van, hetzij elektrisch licht, hetzij zonneprojectors teneinde elke vorm van schaduw te vermijden. Zo lijkt

Een fotogalerie met museale ambities

het alsof het licht niet van buitenaf komt, maar dat het als het ware inherent is aan de voorstelling van de personages en objecten. De personages worden alsoz geleidelijk abstract en verdwijnen tenslotte volledig. Het enige wat overblijft is de kracht van de abstractie.

Tevens is er nog een hommagetentoonstelling van de vroegere eigenaar van het huis én de fotograaf Edouard Hannon (1853-1931) met een overzicht van zijn reisfoto's en enkele picturale werken. Van 15 november tot 18 december is er een uitgebreide tentoonstelling van bijna honderd foto's uit de film "Paris-Texas" van Wim Wenders.

Specifiek voor de fotografische beeldtaal is dat er een bijzondere relatie met de werkelijkheid aanwezig is. Die staat bekend als de fotografische paradox. Dat betekent dat in één en hetzelfde fotografische beeld een grote gelijkenis met de werkelijkheid en tegelijkertijd een illusoire vervreemding van de realiteit aanwezig is.

Deze paradox, die zowel geldt voor de meest objectieve en documentaire foto als voor de zeer bewust gemanipuleerde beeldende foto, vormt de grondslag van de fotografische beeldtaal.

Het is goed om weten dat deze galerie een stimulerende functie wil vervullen naar tentoonstellingen toe, maar ook de fottheorie en -essay wil aanmoedigen op een wetenschappelijke basis.

De galerie schrijft in haar uitgaven veel over de foto-internationalisering van 1992. Spijtig genoeg altijd volledig ééntalig Frans, zogenaamd om geen subsidiekansen onbelet te laten. Geen Engels en Nederlands gebruiken op dit ogenblik in Brussel doet afbraak aan hun bedoelingen. Ze hebben mogelijkheden en kansen in huis die ze moeten richten op heel België en Europa: voor de fotografie, de kunst en de bezoekers.

Johan M. Swinnen

Espace Contretype, 1 Avenue de la Jonction, 1060 Brussel
tot 13 november: Bernard Faucon en Edouard Hannon;
van 15 november tot 18 december: fotoatilla "Paris-Texas"
Open van dinsdag tot zondag van 13 tot 18 uur.
Inkom: 50 F.

SPEKTAKEL

Riot '88

Beeldend kunstenaar René Van Gijsegem maakt theaterprojecten. Met zijn Janusgroep maakte hij vroeger al een wilde Orlando, voerde een 10x Stille project uit en zette een produktie rond Vincent Van Gogh op. Voor zijn nieuwe groep, de Dies Irae Company, ontwierp en regisseerde hij een pseudo-agressieve Riot '88 waarvan na vervanging van twee actrices een nieuwe versie juni jongstleden in première ging. Naar aanleiding van de laatste voorstellingen stel ik mij opnieuw de vraag waarom Riot '88 zich zo au sérieux neemt. In goed Vlomsch: 'tis goed in eigen hert te kijken...

Toegegeven, de voorstelling opent sterk. Een 16 mm-film houdt een geïnterviewd acteur (Jo Van Den Brulle, als ik mij niet vergis) intens en statisch in het vizier. Hij vertelt schijnbaar achteloos en half in gedachten verzonken over zijn rol in en de machtspatronen binnen de groep van acteurs, de agressie tussen de groepsleden en over de betekenis van het werkproces voor hem persoonlijk. De film roept vragen op en brengt de toeschouwer in een prettige verwarring. Is het werkproces voor sommige van de auteurs een therapeutische sessie geweest? Of houdt de acteur ons voor het lapje? Houdt hij zich

kranig natuurlijk in een artificiële opname-situatie of is de film een hard realistisch document?

De ambigue spanning tussen de toeschouwer en het gebeuren -een subtiel spel van afstoten en aantrekken- verdwijnt als sneeuw voor de zon als de spelers het filmdoek naar beneden rukken en daarvoor de ijzeren stellage-constructie met loopbruggen zichtbaar maken waarop, waartussen en waarin de acteurs mekaar fysiek, mentaal en emotioneel aftasten en uittesten. Nu begint het mis te lopen. Met *hardcore* rock en de cliché-attributen van de agressie (ijzeren staven, messen, leren jekkers en zonnebrillen) strooit Van Gijsegem het publiek zand in de ogen om het te laten geloven dat de reële acties "puur, natuurlijke en onbewust" (programmafolder) zijn. In werkelijkheid lijkt het allemaal agressiever dan het echt is en tonen de acteurs meer dan dat ze *doen*. Versta mij goed. Ik hoef op scène geen bloed te

zien opspatten en schedels horen kraken. Maar Riot '88 verdrinkt in een *overkill* aan alsof-actie, is veeleer een stoere parade dan een zenuwaanval op het publiek. Een typisch voorbeeld is de beruchte, o zo *heavy* verkrachtingsscène, met veel gehuil en gekreun uitgevoerd maar ook met een slappe lul. Begrijp mij goed (tweede keer). Zo'n (gespeelde) scène moet kunnen in theater, maar hoeft hier niet. Het is vals spelen terwijl het publiek over je schouder meekijkt en je ondertussen doet alsof je het publiek niet eens gezien hebt. In feite wil Van Gijsegem te veel de idee met de grote i het *menselijke gedrag* of de *menselijke agressie* illustreren en kampt hij met een inflatie van goede bedoelingen. Ik vrees dat dit in het Vlaamse, post-Fabre theaterlandschap niet meer kan. Op het einde van de voorstelling voelt de toeschouwer pas de hete adem van de acteurs in de nek en zit hij in de vuurlijn van de verhevigde communicatie tussen scène en zaal. Dan wordt pas duidelijk wat Riot '88 had kunnen zijn: een koude zenuwoorlog.

Paul Verduyck

Riot '88 nog op 10 en 12 november in Monty (Antwerpen).

MUZIEK

Naar een jazz festival ga je nooit alleen

Het is zelfs full-time professionele reporters niet gegeven om het hele Belga Jazz Festival te verslaan, moest dat een ambitie zijn. Selecteren is echter erg moeilijk in dit puike aanbod. Toestanden ging in uw plaats naar twee concerten en genoot volop van die ruime Jazz-definitie.

Zondagavond 30 oktober, Koninklijk Circus. Twee heel erg bekende namen uit Zuid-Afrika: Mahlathini and the Mahotella Queens én Miriam Makeba. De laatste al wat meer in het Westen bekend, de eersten zeker zo populair in Zuid-Afrika zelf. Terecht leidde Zjakki Willems de avond in als "twee volwaardige concerten". De (drie) Mahotella Queens zetten meteen de juiste toon met een prachtig, gospelachtig nummer. Het overgrote deel van het optreden bestond verder uit zeer energieke *Mbaqanga*, de smeltkroesmuziek uit Soweto die overigens werd "uitgevonden" door de groep die Mahlathini and the Mahotella Queens in Brussel begeleidde: de Makgona Tshole band. Mahlathini zelf dan: uitgedost als Zulu-krijger en uitgerust met veruit de meest bizarre stem van het continent is hij de drijvende kracht achter een goed stuk van de muzieksien in Soweto. Zijn optreden moet minstens als "prettig gestoord" omschreven worden. De muzikale breaks

in het optreden werden verzorgd door de "township jive" van de Makgona Tshole Band samen met meester saxofonist West Nkosi. Als het aan het publiek gelegen had, dan had Nkosi wel meer hiervan mogen spelen.

Tweede optreden die avond: Mama Afrika zelf, Miriam Makeba. Ondanks mijn persoonlijke verknochtheid aan Makeba, moet ik bekennen dat dit stuk teveel kwaliteitsverschil bevatte. Zonder puristische neigingen, vind ik toch wel dat Makeba op haar sterkst is als ze heel nauw aansluit bij haar Zuidafrikaanse wortels. Dat deed ze volop tijdens het tweede stukje toen ze a capella enkele liederen bracht uit haar laatste LP *Sangoma*. Op die manier komt zowel het eigen Zuidafrikaanse erfgoed als de zwarte persoonlijkheid van Makeba het best tot zijn recht. Dinsdagavond, 1 november, Koningin Elizabethzaal.

De zwarte godinnen lopen bij bosjes door ons land deze dagen. De uit Londen af-

komstige Mint Julips beten de spits af in Antwerpen, en ze deden dat met veel verve en tot groot genoegen van het (niet al te talrijk opgekomen) publiek. A capella gingen deze zes jongedames onbeschroomd hun gang met zowel gospel als disco. Zelfs het ene blanke meisje klonk behoorlijk zwart. Bij uitsmijter *Shout* kregen ze zowaar de hele zaal op en neer. Nu nog een kampvuur...

Vuur, dat was er wel daarna, gaande van koudvuur tot uitslaande branden: Nina Simone kroonde zich losjes tot koningin van het Belga Jazz festival, wat ons betreft. Echte hoogtepunten uit de avond: de ballade voor *My father* en *Four Women*. Maar in feite was het hele concert op hetzelfde hoge niveau: gedreven piano-spel en bezwerende zang van Mevrouw Simone zelf, borstelend aangevuld met een uitstekende begeleidingsgroep. De avond kreeg iets te weinig spanning misschien wegens iets teveel fans. Gelukkig is Mevrouw Simone voldoende nukkig om zich niet te laten tutoyeren door goedkoop applaus. Welverdiend applaus, dat wil ze, en dat kreeg ze.

Wat het "Belga-aspect" van dit alles betreft: er werd niet gerookt in de zalen. Waarvoor dank.

Gie Goris

Van Wilderode en het instituut

Wie Van Wilderode geen dichter vindt, kan mijns inziens niet lezen of leest gewild verkeerd. Al wenst hij nooit de duistere zijde van het leven in zijn werk op te nemen, iedereen kan hem blijven lezen omwille van die eigen zeggings, de taal die zich ergens met je bloed mengt en die een blijvende indruk van grootsheid achterlaat.

Benno Barnard nam er in het NWT zijn hoed voor af, ondertussen onderstreepte zijn andere hand de "maren" dubbel. Hoe kan een vrijzinnige wereldburger ook anders. De dichter verheven tot instituut, tot een lichtend boegbeeld van Vlaams-katholieke levensmoraal geconsacreeerd - de Vlaams-nationale accenten. Ik heb het er lastig mee. Deze ideeën, deze gelegenheidspoëzie die Van Wilderode evenzeer poëzie noemt als de "andere", hij heeft er recht op -andermans recht blijft de ergernis. Mensen moesten zich meer ergeren. De katholieke loot van onze literaire boom wordt zeer in ere gehouden, de groei is krachtig. Maar vergis u niet, ze wil overvleugelen, verdrukken. Laat u niet in slaap wiegen, deze tijden van verdraagzaamheid zijn

25 jaar BRT leidde ooit tot grootse feestelijke gebeurtenissen op het scherm. 35 jaar BRT werd onderstreept met een praatprogramma over de invloed van televisie. Een panel bestaande uit verstandige heren, een stijlvolle, professionele gespreksleider, hier en daar een vrolijke en een ironische noot, waarom werd het dan toch geen goed programma?

Het was een slecht programma omdat de gedragsregels die men formuleerde voor het maken van "goede" televisie niet werden nagekomen.

Het was geen goed programma omdat het een slordige discussie was: er zaten te veel deelnemers rond de tafel, de gespreksthema's werden op chaotische wijze afgebakend, men liet fundamentele inzichten niet de tijd om door te dringen, men herhaalde elkaar met een allure alsof de andere niet bestond en men zelf het ultieme inzicht bracht; de zwijgers (Herman de Coninck en Louis De Lentdecker in 3/4 van het programma) hadden geen ongelijk, maar dat is wel een eigenaardige bijdrage aan het programma.

Het was een slecht programma omdat het hinkte tussen wetenschap, journalistiek en amusement. Op zich niet verwerpelij, zoals de panelleden me leerden, maar het leidde wel tot wijfelende attitudes.

schijnheilig; men is meester in het omkeren van oorzaak en gevolg.

De monografie van Rudolf van de Perre over Van Wilderode zit vol van dit alles, de laatste televisieuitzending ter gelegenheid van de zeventigste verjaardag van de dichter al evenzeer. En al zal hijzelf het zeker tegenspreken, het tekent hem te weinig als dichter, als individu. Van Wilderode is priester, katholiek en Vlaming. Dat is zijn goed recht. Maar moet men hem daarom in de eerste en in de laatste plaats vanuit een "katholiek-Vlaamse" hoek benaderen. Het kan toch geen verdienste zijn katholiek, christelijk of vrijzinnig te zijn. En wat betekent Vlaming zijn meer dan de menselijke plicht om het andere en anderen te leren kennen?

Maar terug naar de dichter. Zijn poëzie bezit het accent van wat men de grootsheid van het leven zou kunnen noemen, en dat is wijder, eeuwiger dan welke ideolo-

gie of godsdienst ook; over de eeuwen heen hebben de woorddragers contact, zij maken de tijd langzamer, zij integreren met een oerbron die iedere eeuwigheid overbodig maakt. En wat betekent dan katholiek of priester zijn? Auden was katholiek en homosexueel, beide aspecten zijn uiteraard ergens in zijn werk aanwezig, maar ze zijn niet bepalend. Bepalend blijft die intense ervaring in de poëzie zelf -de grootse beeldende klank van het menselijke heimwee. Auden vatte het treffend samen: "Poetry makes nothing happen".

Dat is wat in de poëzie van Van Wilderode doorklinkt en sommige verzen blijvend accentueert, ze onvergetelijk maakt. De rest is geharrewar, gebekketrek, claiming en bepaling. En niet iedereen heeft de moed of de kracht om iedere schouderklop, iedere uitgestoken hand te weigeren. Velen hebben mensen en hun profeten nodig. Het zij zo. Lees dit boek niet, ontdek de dichter in zijn werk.

Jos Daelman

Anton Van Wilderode: een monografie / Rudolf van de Perre. Leuven: Davidsfonds, 1988- 288 p. 795F.

Televisie

35 jaar BRT

Het was een slecht programma omdat het geen identiteit had. Na 35 jaar staat de rol van de BRT ter discussie en iemand moet daar toch iets principiëels en strijdbars kunnen over zeggen -zelfs na 35 jaar klachten over de kwaliteit van de BRT.

Het was een slecht programma omdat naar de onderliggende wetenschappelijke literatuur slechts sluiks verwezen werd in het typische bewustzijn van "we maken televisie voor 12-jarigen", en Fauconnier en Bottelberghs zich dus in bochten moesten wringen als ze diepgang in de discussie wilden brengen.

Het was een slecht programma omdat in het massacommunicatie-onderzoek precies de tak die het heeft over de invloed van televisie tot nog toe tot de minste resultaten heeft geleid. Er was geen rechtstreekse discussie over deze onderzoeksresultaten. Overigens waarom zou een discussie tussen mensen die met de media begaan zijn tot resultaten en inzichten

leiden die het onderzoek zelf nog niet heeft kunnen opleveren.

Paul Bottelberghs legde de nadruk op de evolutie en differentiatie in het kijkgedrag. Dit was een absoluut noodzakelijke opmerking. Niet enkel het medialandschap is in verandering maar ook de manieren waarop de televisie wordt gebruikt. In feite is er weinig bekend over de redenen waarom mensen de televisie aanzetten en de omstandigheden waarin gekeken wordt. David Morley's *Family Television. Cultural Power and Domestic Leisure*. (1986) -een gedetailleerd onderzoek naar de plaats van televisie in het dagelijks leven- is geestiger dan de sketches die dienden als opfleuring van dit praatprogramma.

Een grondig voorbereide discussie, (ondersteund met een enquête bij Nederlandse en Vlaamse BRT-kijkers, met vermelding van de gebruikte literatuur en blinde vlekken uit het onderzoek, aangevuld met informatie over hoe programma's en programmatie eigenlijk tot stand komt), tussen Paul Bottelberghs, William van Laeken en Jef Rademakers zou een fascinerend programma kunnen opleveren. Of is dat te ver gezocht voor de openbare omroep?

(mim)

Regionale televisie

Wettelijk staat regionale televisie niets meer in de weg om met uitzendingen te starten. Er is immers het kabeldecreet van 28 januari 1987 dat door CVP en PVV werd opgezet om een juridische basis te creëren voor de doorbraak van het BRT-monopolie. Dit heeft de oprichting mogelijk gemaakt van de nu genoegzaam bekende Vlaamse Televisie Maatschappij (VTM), maar ook van een aantal plaatselijke initiatieven voor lokale en regionale televisie. De moeizaam door de Vlaamse Raad gesluisde uitvoeringsbesluiten regelen de voorwaarden voor erkenning van de niet-openbare televisieverenigingen en leggen -vooral aan lokale en regionale omroepen- een aantal beperkingen op.

Grote broer VTM

Dit alles heeft geleid tot de erkenning van VTM als enige private televisie-omroep voor heel Vlaanderen en van -voorlopig- vier televisieverenigingen in Eeklo, Antwerpen, Waregem en Leuven. De inkapseling van de regionale televisie in het grootschalig opgezette kabeldecreet is allerminst een goede zaak. Het getuigt van weinig visie op de specifieke mogelijkheden van dit nieuwe medium en plaatst de kleinschalige initiatieven in een -valse- concurrentiepositie ten overstaan van "grote broer" VTM. De politieke besluiteloosheid en het gebrekkige juridische kader maken het de pioniers van regionale televisie in Vlaanderen niet gemakkelijk om hun pasgeboren kind de nodige levenskansen te bieden.

Grootste knelpunt in heel het dossier -hoe kan het anders- zijn de centen. De eerste regionale omroepen mogen dan hun erkenning na veel moeite op zak hebben, het ontbreken van een wettelijke regeling voor de financiering maakt het uitzenden voorlopig onmogelijk. Televisie maken kost geld, veel geld. Een interessant programma op een regionaal station is niet per se goedkoper dan op een nationale of internationale zender. Wie dat zal betalen? De geest van het kabeldecreet laat er weinig twijfel over bestaan dat niet-openbare televisieverenigingen -nationaal zowel als lokaal- gefinancierd moeten worden met privé-middelen, namelijk reclame en sponsoring. De initiatiefnemers van regionale televisie hebben van hun kant steeds aangedrongen op een gemengde financiering, waarbij ook de verschillende overheden een bijdrage

Moeizame start

29 oktober 1988. De Eeklose omroep AVS haalt het nationale nieuws door als eerste regionale televisievereniging in Vlaanderen een programma op de kabel te brengen.

BOEKETJE OVER-BOELARE.

zouden leveren. Dit model werkt al jaren in Wallonië.

Het vooruitzicht dat de inkomsten grotendeels moeten komen uit handelspubliciteit, heeft er alvast toe geleid dat de verschillende initiatieven hun zendgebied voldoende groot hebben gedefinieerd in functie van de leefbaarheid. Echte lokale initiatieven blijken immers binnen de huidige constructie niet haalbaar. Hoewel zowat alle politieke partijen voorstander heten te zijn van financiële levenskansen voor regionale en lokale televisie, blijken ze voor de praktische realisatie hiervan weinig haast te hebben. Wat voor VTM in enkele dagen geregeld kon worden, sleept voor de regionale omroepen nu al een jaar aan. Hierbij blijken CVP en PVV hun langverwacht troetelkind VTM niet voor de borst te willen stoten door al voor de eerste uitzendingen van het Vlaamse commercieel station, andere gegadigden een stukje van de reclamekoek te gunnen. Ondanks haar goedgevulde orderboekje blijft VTM immers angstvallig elke vorm van concurrentie vrezen, ook van de plaatselijke omroepen. De wetgever heeft nochtans elke mogelijkheid tot échte concurrentie vanuit die hoek uitgesloten door de lokale en regionale omroepen te verplichten tot een maximum van 2 uur uitzending per dag vóór 19u39, en door

het verwerven van exclusiviteiten.

SP en VU van hun kant hebben vanuit de oppositiezetels alle pijlen afgevuurd op de toekomstige commerciële zender, waarbij weinig plaats was voor een constructieve houding ten aanzien van de kleinschalige omroepen. Nu ze meepraten in de nationale overheid en de Vlaamse Executieve is het te laat om VTM te stoppen en trachten ze in de eerste plaats meer middelen voor de BRT uit de brand te slepen. De regionale omroepen kijken intussen uit naar wat er voor hen naast de onderhandelingstafel valt.

De overheveling van de bevoegdheid voor de handelspubliciteit van de nationale overheid naar de gemeenschappen maakt alvast dat een wettelijke reclamemachtiging voor regionale televisie pas verwacht kan worden in het voorjaar van '89, na de start van VTM dus.

Contradictie

Een ander valkuil in het kabeldecreet is het onbeperkt aantal lokale en regionale initiatieven dat erkend kan worden. Hoewel steeds gesteld is dat er voor heel Vlaanderen maar plaats is voor één commerciële televisiezender, heeft de wetgever geoordeeld dat op plaatselijk vlak het aantal omroepen onbeperkt kan zijn. Deze contradictie in het beleid riskeert de televisie dezelfde chaotische weg op te sturen als de vrije radio's. Wie een correct dossier indient, hoofdzakelijk gebaseerd op papieren voornemens, kan erkend worden. Inhoudelijke eisen worden niet gesteld. De huidige erkende initiatieven hebben meestal een pluralistische basis en een zelfde bekommernis om kwaliteit. Aan de deuren van het kabinet van Dewael staan echter de vrije jongens te drummen om een eigen TV-station te beginnen. De potentiële middelen zijn hoe dan ook beperkt. Het gevaar voor een concurrentieslag tussen verschillende plaatselijke initiatieven is reëel.

De beslissing van AVS-Eeklo om zonder zicht op een continue financiering met uitzenden van start te gaan, is een moedige stap. Na 8 jaar voorbereiding en tijd en geld van vele vrijwilligers, was het ook een onvermijdelijke stap. Het blijven echter kunstgrepen die een gebrek aan professionalisme en aan voldoende financiële middelen niet kunnen verdoezelen.

Gert Ysebaert

DOSSIER

Onderontwikkeling en schuldenlast

Het walvissenincident van de Derde Wereld

Ergens halverwege tussen Allerheiligen en Sinterklaas wordt in ons land de 11.11.11-actie georganiseerd door het Nationaal Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking. Dit evenement heeft eerbare bedoelingen: geld inzamelen om concrete ontwikkelingsprojecten in de Derde Wereld te steunen en de "publieke opinie informeren over de kloof tussen 'rijk en arm' ". Alleen... als die kloof maar wat smaller werd. De

11.11.11-actie heeft met alle soortgelijke initiatieven in binnen- en buitenland dit gemeen dat ze niets verandert aan het probleem. Tijdelijk worden her en der kleine groepen verworpen der aarde met financiële, technische en menselijke steun door andere kleine groepen uit de geïndustrialiseerde landen geholpen om hun levensomstandigheden te verbeteren.

Een vergelijking met het recente "walvissenincident" is hier geheel correct: de concrete maar geïsoleerde inspanning om drie zoogdieren te redden zal geen dynamiek op gang brengen die de industriële walvisvangst definitief kan stoppen, omdat het om twee problemen van een heel andere orde gaat.

1970-1980:

de schuldenberg groeit

Met uitzondering van een klein aantal landen (hoofdzakelijk Zuid-Korea, Taiwan, Singapore en Hong Kong) is de Derde Wereld sinds het begin van dit decennium weggezakt in een haast uitzichtloze economische crisis. Nochtans leek het er in de zeventiger jaren even op dat de ontwikkeling de andere richting kon uitgaan. De groeipercentages van het bruto nationaal produkt en de industriële produktie lagen merkbaar hoger dan in de geïndustrialiseerde landen.

Die evolutie werd bruusk onderbroken in 1982 ingevolge het barsten van de buitenlandse schuldenbom. De uiteindelijke oorzaak voor het losbreken van de crisis moet je zoeken in de internationalisering en de explosieve ontwikkeling van de financiële wereldmarkt, die rond het midden van de zestiger jaren op gang komen met het ontstaan van de euromarkt (die uitgroeit tot een xenovalu-

tamarkt) en de uitwerping van de grote banken buiten de landsgrenzen. Deze evolutie komt enkele jaren later in een stroomversnelling terecht, enerzijds ingevolge de ineenstorting van het Bretton Woodssysteem, anderzijds door de vertraging van de industriële investeringen. De eerste factor leidt tot een enorme expansie van de valutahandel en de

schuldenaarslanden lag dit percentage veel hoger: Argentinië 91%, Brazilië 88,2%, Venezuela 97,6%, Nigeria 85,1% en Zuid-Korea 65,7%.

Tegelijk oefende de financiering in de vorm van buitenlandse kredieten een grote aantrekkingskracht uit op de Derde Wereld omdat de interest die ze in de zeventiger jaren betaalden negatief bleek. Die voordelige situatie resulteerde uit het feit dat de exportprijzen sterk stegen.

Het volume van de leningen nam echter in zo'n mate toe dat ondanks die gunstige interestvoorwaarden, de schuldendienst (interest plus terugbetaling) steeds zwaarder begon te wegen, zoals blijkt uit Tabel I.

De crisis

Tussen 1979 en 1982 trad een radicale wijziging op in de internationale economische context. Om de uit de hand gelopen inflatie te breken werd de monetaire politiek in de Verenigde Staten (en onmiddellijk daarna in de andere geïndustrialiseerde landen) verstrakt. Dit leidde tot een aanzienlijke verhoging van de interestvoeten, een wereldwijde recessie en de ineenstorting van de grondstoffenprijzen. Tussen 1980 en 1982 daalden de wereldmarktprijzen voor landbouwprodukten met 22% en voor mineralen met 25%. Daardoor schoten de reële interestvoeten op de buitenlandse schuld van

Tabel I

Jaar	Nieuwe kredieten (miljard dollar)	Schuldendienst (miljard dollar)	Schuldendienst in % van nieuwe kredieten
1975	56,60	25,1	44,3
1976	56,59	30,9	54,6
1977	67,03	40,1	59,7
1978	87,66	55,3	63,1
1979	91,60	71,2	77,7
1980	96,05	82,3	85,7

tweede tot een "surplus" aan beschikbaar geldkapitaal.

De verhoogde concurrentiestrijd tussen de banken leidde in de loop van de zeventiger jaren tot een ongebreidelde kredietverstrekking. Een belangrijke nieuwe afzetmarkt werd gevonden bij een aantal Derde Wereldlanden. Het aandeel van de privé-kredieten in de buitenlandse schuld van de Derde Wereld steeg dan ook merkbaar: van 21% in 1971 tot 44% in 1983. Voor de meeste belangrijke

de Derde Wereld de hoogte in .

Het bankroet van Mexico in augustus 1982 en de ijlings ineengeknutselde reddingsoperatie door het Internationaal Monetair Fonds, de Bank voor Internationale Betalingen en de regering van de Verenigde Staten, vormde het "officiële startschot" voor de nu reeds méér dan zes jaar aanslepende malaise. Het bleek al snel dat de Mexicaanse crisis een eenmalig noch geïsoleerd geval was. Begin 1983 werd dan maar een soort strategie uitgewerkt die op vier uitgangspunten steunde :

1) de vaststelling dat de debiteurlanden niet in staat waren om de volledige interestlast te dragen zonder nieuwe leningen.
2) de verwachting dat de privé-banken het grootste deel van die nieuwe kredieten zouden verstrekken, dwz. hun schuldvorderingen nog zouden verhogen.
3) de overtuiging dat de economische heropleving in de geïndustrialiseerde landen op korte termijn zou zorgen voor een stijgende invoer uit de Derde Wereld en voor een substantiële daling van de reële interestvoeten.

4) de uitwerking en toepassing van een "soberheidsbeleid" in de debiteurlanden, grotendeels op basis van door het IMF vastgelegde criteria.

Deze "muddling through"-strategie was in eerste instantie gericht op het voorkomen van een kortsluiting in het internationale financiële circuit, met andere woorden het overeindhouden van de grote Westerse banken. In het kader van deze prioriteit hebben de banken geleidelijk minder nieuwe leningen toegekend aan de Derde Wereld zodat het tweede uitgangspunt van de "muddling through"-strategie een fictie bleef. (Tabel II)

De beschikbare gegevens over het engagement van de Belgische banken wijzen op dezelfde trend (Tabel III).

Om hun positie in de krachtmeting met de Derde Wereld nog extra te verstevigen, verhoogden de banken in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Canada in mei 1987 massaal hun reserves.

Enkele maanden geleden stelde Jeffrey Sachs, professor aan de Harvard University en raadgever van de Boliviaanse president en de Wereldbank, in een interview met het Amerikaanse tijdschrift *Challenge*, dat het objectief van het internationale financiële establishment nagevoeg bereikt was: "Rond de schulden-crisis hangt een sfeer van zelfvoldaanheid omdat een deel van de crisis inderdaad opgelost werd. Het betreft het deel dat betrekking heeft op de VS-banken en de vrees dat enkele van onze grootste banken over kop zouden gaan. Maar terwijl het

Kapitaalvlucht en schuldenlast

Meestal beschouwt men de kapitaalvlucht uit de Derde Wereld als een verschijnsel in de rand van de schuldenproblematiek. Door haar enorme omvang heeft ze echter een belangrijke rol gespeeld in het ontstaan en de onoplosbaarheid van de schulden-crisis.

In het nummer van maart 1986 van *World Financial Markets* verscheen een ophefmakende studie over die kapitaalvlucht in 18 Derde Wereldlanden. Daaruit blijkt dat tussen 1976 en 1985 naar schatting 198 miljard dollar uit deze landen gevlucht zijn. Alleen al voor de periode 1976-82 gaat het om 145 miljard dollar. De auteurs van de studie geven toe dat hun ramingen in bijna alle gevallen beneden de werkelijkheid liggen. De aard van het verschijnsel maakt natuurlijk elke nauwkeurige bepaling onmogelijk. Maar er zijn occasionele gegevens die deze onderschatting bevestigen. Zo geeft *World Financial Markets* voor de Mexicaanse kapitaalvlucht tussen 1976 en 1982 een bedrag op van 36 miljard dollar. In een redevoering voor het parlement in september 1982 verklaarde de toenmalige president Lopez Portillo dat tijdens de periode 1979-82 ongeveer 54 miljard dollar het land verlaten hadden. Het Venezolaanse tijdschrift *Resumen* geeft voor de kapitaalvlucht een bedrag op van 61,9 miljoen dollar, terwijl *World Financial Markets* voor de periode 1976-82 "slechts" 25 miljard dollar vermeldt.

Volgens James Henry, de voormalige topeconomist van McKinsey & Co, beheert de grootste Amerikaanse bank, de Citicorp, 26 miljard dollar via haar privé-bankafdeling. Hij meent dat minstens de helft daarvan uit Latijns-Amerika komt, terwijl de Citybank, op het ogenblik van zijn verhaal, aan Brazilië, Mexico, Argentinië en Venezuela samen, 10,3 miljard geleend had. Henry vermoedt dat

alle US-banken (die in 1985 een schuldvordering op Latijns-Amerika hadden van 83 miljard dollar) minstens 60 miljard en waarschijnlijk 85 miljard dollar Latijnsamerikaans vluchtkapitaal beheren. Dit zou betekenen dat de Verenigde Staten een netto-schuld hebben ten opzichte van hun zuiderburen. De officiële statistieken geven uiteraard het tegenovergestelde aan. Eind november 1985 werd de directeur van de Paraguayaanse centrale bank aangehouden op beschuldiging van deviezenvlucht en -zwendel. "Goed ingelichte kringen" in Asuncion spraken over een bedrag van 1 miljard dollar, dit wil zeggen tweederde van de buitenlandse schuld die het land op dat moment had. De kapitaalvlucht beperkt zich uiteraard niet tot Latijns-Amerika. Op het eind van de zeventiger en in het begin der tachtiger jaren werden miljarden dollars door ondernemingen en corrupte regeringsfunctionarissen uit Afrika gesmokkeld. Een onderzoek van de Nigeriaanse regering bracht aan het licht dat op het hoogtepunt van de olieboom, in 1978, dagelijks 25 miljoen dollar door corrupte politici naar het buitenland werden overgemaakt. Van president Mobutu wordt gezegd dat hij ongeveer 5 miljard dollar op Zwitserse bankrekeningen heeft gedeponneerd.

Op basis van hun ramingen hebben de auteurs van de *World Financial Markets*-studie berekend hoe hoog in 1985 de buitenlandse schuld van een aantal landen zou geweest zijn *zonder* kapitaalvlucht. Voor Argentinië zou dat 1 miljard dollar zijn in plaats van 50 miljard; voor Mexico 12 miljard in plaats van 97 miljard; voor Maleisië 4 miljard in plaats van 20 miljard en Venezuela zou zelfs een deviezenoverschot hebben in plaats van een buitenlandse schuld van 31 miljard!

(pv)

Tabel II
Netto kredieten aan de Derde Wereld (miljard dollar)

	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Latijns-Amerika	30,5	12,1	7,8	5,7	1,3	-0,5
Afrika	2,2	1,7	0,3	0,1	0,4	-0,4
Azië&Midden Oosten	7,4	5,9	3,5	4,6	6,8	-0,9
Totaal	39,4	19,8	12,2	10,4	8,5	-1,8

Statistische problemen

Alle statistieken, die van de OESO zowel als die van de Wereldbank en het IMF, drukken de buitenlandse schuld van de Derde Wereld uit in dollar, maar in werkelijkheid bestaat het schuldenpakket uit verschillende valuta. Hoewel er geen volledige informatie bestaat over die valutasamenstelling, ramen deskundigen het aandeel van de dollarschuld op ongeveer 55%. In een systeem van zwevende wisselkoersen leidt het feit dat men 100% van de schuld uitdrukt in dollar tot de toestand waarin een stijging van de Amerikaanse munt ten opzichte van de andere valuta, in de statistieken een daling van de schuld veroorzaakt en vice versa. Een voorbeeld. De schuldvorderingen

van de Belgische banken daalden van 1984 tot 1986 met 33% (van 636,1 miljard F tot 424,4 miljard). Eind 1984 behaalde men ongeveer 63F voor één dollar en eind 1986 nog slechts ongeveer 41F. Uitgedrukt in courante dollars bedroegen de schuldvorderingen eind 1984 10,1 miljard dollar en eind 1986 10,4 miljard dollar, dit wil zeggen een stijging met 3%. In dit voorbeeld gaan we er van uit dat de totaliteit van de vorderingen in Belgische frank zijn. Indien een gedeelte daarvan uit dollarkredieten bestond, wordt de vertekening natuurlijk kleiner. Het voorbeeld toont echter duidelijk aan dat men de schuldstatistieken met de nodige omzichtigheid dient te interpreteren.(pv)

crediteursprobleem teruggedrongen werd, blijft het andere deel van de crisis, het debiteursprobleem, in heel zijn omvang bestaan. In 1982 liepen enkele van onze banken het gevaar van insolventie indien de schuldenaarslanden hadden verzaakt. Gedurende de voorbije vijf jaar gebeurden twee dingen die de banken hebben gered. Ten eerste bleven de schuldenaarslanden hun schuldendienst nakomen. Ten tweede hebben de banken geen nieuwe leningen verstrekt en kregen ze de tijd om hun kapitaal te verstevigen. Dank zij hun fel verbeterde financiële positie met betrekking tot de Derde Wereldschuld, geraakten de banken grotendeels uit de problemen."

Het hele verhaal komt erop neer dat het internationale financiële circuit intact bleef ten koste van een enorme aderlating van de Derde Wereld. Van 1978 tot 1982 vloeide een netto-bedrag van ongeveer 140 miljard dollar onder de vorm van leningen op lange termijn naar de ontwikkelingslanden. Maar van 1982 tot 1987 vloeiden ongeveer 85 miljard dollar in de andere richting. We worden dus geconfronteerd met de paradoxale situa-

tie dat de Derde Wereld-landen die momenteel tegen de hoogste schuld aankijken, tussen 1978 en 1987 de Westerse economieën gesubsidieerd hebben ten belope van 35 miljard dollar!

In de inleiding tot de meest recente aflevering (1987/88) van de *World Debt Tables*, geven de auteurs, experts van de Wereldbank, lucht aan hun pessimisme (en waarschijnlijk aan hun frustratie). Ze merken op dat tot nu toe in de Derde Wereld nog geen duurzame economische opleving tot stand kwam. Wat elke ernstige waarnemer reeds een tijdje wist, wordt nu beaamd door de deskundigen van de Wereldbank: "In die betekenis rechtvaardigt het chronisch schuldenprobleem het gebruik van het woord *crisis*". Het ontwikkelingsproces in deze landen blijft uit. De gevolgen ervan zullen niet alleen afgemeten worden in termen van een dalende levensstandaard maar van de terugval in de armoede van grote delen van de bevolking.

Azië: scherpe contrasten

Opheteerste gezicht lijkt de economische situatie in Azië een stuk beter dan in de

rest van de Derde Wereld. In 1987 kende het continent een BNP-groei met gemiddeld 6,8% tegenover 3,1% voor de gehele Derde Wereld. De inflatie bleef beperkt tot 6,4% tegenover een globaal gemiddelde van 29%. De courante betalingsbalans vertoonde een overschot van 19,6 miljard dollar terwijl de rest van de Derde Wereld tegen een tekort van 39,2 miljard aankeek.

Achter deze cijfers schuilt nochtans een sterk uiteenlopende werkelijkheid. Wanneer we de evolutie op langere termijn bekijken, merken we dat de groeicijfers niet overal even gunstig zijn. De gemiddelde jaarlijkse toename van het nationaal inkomen per hoofd over de periode 1960-85 varieerde van 0,1% in Nepal en 0,4% in Bangla Desh tot 7,6% in Hong Kong en 6,6% in Zuid-Korea. Een zelfde kloof gaapt tussen de twee Aziatische giganten: India (1,7%) en de Chinese Volksrepubliek (4,8%). In 1985 bedroeg de levensverwachting bij geboorte 76 jaar in Hong Kong en 73 jaar in Singapore maar slechts 51 jaar in Bengla Desh en Pakistan. Dit wordt grotendeels verklaard door de grote verschillen in kindersterfte (0,9% in Hong Kong en Singapore tegenover 11,5% in Pakistan en 12,3% in Bangla Desh) en voedingssituatie (de dagelijkse calorievoorziening in 1985 was 2.771 calorieën in Singapore, 2.698 in Hong Kong, 2.159 in Pakistan en amper 1.899 in Bangla Desh).

De ongelijkmatige economische ontwikkeling heeft zich in de afgelopen twee jaar verder doorgezet. De BNP-groei van de "vier draken" klom in 1987 tot 11,4% en het overschot op hun handelsbalans verdrievoudigde tussen 1985 en 1987. De Zuidoostaziatische landengroep (Thailand, Maleisië, de Filippijnen, Indonesië) kende in 1987 een BNP-groei van 4,6%. Deze landen worden steeds meer geïntegreerd in de economische strategie van Japan en de "vier draken". De groei van de Zuidaziatische groep (India, Bangla Desh, Pakistan, Birma, Nepal en Sri Lanka) kwam niet hoger dan 2,4%.

Afrika: uitzichtloos

De economische situatie van het Afrikaanse continent kan je ronduit catastrofaal noemen. Vooral de landen onder de Sahara, dit wil zeggen geheel Afrika met uitzondering van de Maghreb-landen, Libië, Egypte en Zuid-Afrika) werden zwaar getroffen. Terwijl de groei van het reële BNP per hoofd, tussen 1973 en 1980 gemiddeld 0,5% per jaar bedroeg, werd van 1980 tot 1987 een gemiddelde jaarlijkse daling van 2,9% opgetekend. Het

Tabel III
Schuldvorderingen van de Belgische banken
taw de Derde Wereld (miljard BF)

	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Latijns Amerika	162,9	207,1	255,1	376,5	289,8	215,6
Afrika	41,2	42,0	50,8	97,4	88,4	87,1
Azië&Midden Oosten	52,1	57,2	58,6	162,2	149,3	121,7
Totaal	256,2	306,3	364,5	636,1	527,5	424,4

gaat hier om een diepe structurele crisis, veroorzaakt door verschillende maar onderling verbonden factoren: voortschrijdende desertificatie, meerdere droogteperiodes, binnenlandse oorlogen (Mozambique, Angola, Tsjaad), wanbeleid en corruptie van de heersende klassen, toenemende schuldenlast. Hoewel de buitenlandse schuld, in absolute cijfers uitgedrukt, beduidend kleiner is dan die van Azië en Latijns-Amerika, begint ze steeds meer te drukken op het ontwikkelingspotentieel van het continent.

De economische marginalisering en de toenemende verarming vormen de twee voornaamste kenmerken van de evolutie in de jaren tachtig. Die marginalisering uit zich in de afname van de buitenlandse handel en de desindustrialisering. Tussen 1980 en 1986 daalde de uitvoer van de sub-Saharalanden met niet minder dan 42% en de invoer met 33%. Tijdens dezelfde periode nam de industriële productie jaarlijks met 2,4% af. Terwijl de industriële sector in 1980 nog goed was voor 32% van het BNP, slonk dat aandeel in 1986 tot 25%.

Latijns-Amerika: een kruitvat

De economische evolutie in Latijns-Amerika wordt sinds 1982 volledig beheerst door de impact van de schulden-crisis. Het feit dat nagenoeg alle landen (met uitzondering van Peru en Brazilië dat in 1987 kortstondig "revolteerde") trachten om de totaliteit van hun verplichtingen na te komen, heeft geleid tot een economische en sociale impasse zonder voorwaande. Sinds enkele jaren is er een omvangrijke netto-transfert van kapitaal (interessen, terugbetalingen en dividenden) op gang gekomen vanuit het continent naar de banken en multinationale ondernemingen in de geïndustrialiseerde wereld. Tijdens de periode 1975-'81 vertoonden de netto-kapitaaltransfers (leningen en directe investeringen) een batig saldo van 72,4 miljard dollar maar tussen 1982 en 1986 vloeide er niet minder dan 123 miljard weg. Tegelijk groeide de buitenlandse schuld van 59,4 miljard dollar in 1975 tot ongeveer 410 miljard in 1987. Deze schuldenlast heeft in de jaren tachtig geleid tot een structurele economische crisis. Het BNP per hoofd (uitgedrukt in constante dollars) lag in 1986 6,4% lager dan in 1980. In een aantal landen blijkt de economische regressie echter veel groter en werd zelfs het niveau van 1970 niet meer bereikt: in Argentinië was het BNP per hoofd 6% minder dan in 1970, in Bolivia 13% en in Jamaica zelfs 24%. De meeste landen van het continent heb-

Derde Wereld en vrouwen.

De schuldenlast van de Derde Wereld is een last die het zwaarst weegt op de armen van die landen. De meesten onder hen zijn vrouwen en kinderen. Het IMF en de banken eisen dat de landen die hun schulden niet kunnen terugbetalen, een strenge soberheidspolitiek gaan voeren. Dat betekent: besparen in de sociale sector en de markt openstellen voor multinationale ondernemingen die het lokale bedrijfsleven wegconcurreren. Daardoor gaat de situatie van de vrouwen er gestaag op achteruit. Door de besparingen in de sociale sector wordt de dagelijkse overlevingszorg groter. Door de economische evolutie daalt hun inkomen voortdurend. Projecten van "ontwikkelingshulp" betekenen meestal een achteruitgang voor vrouwen. Traditioneel zorgen 80% van de vrouwen voor de voedselproductie. Mannen spelen in de landbouw vaak alleen een rol in het zware ontginningswerk en bij een paar intensieve culturen zoals rijst. Het land behoort van oudsher de vrouwen toe en ook de opbrengst was uitsluitend voor hen. Nieuwe projecten brengen landonteigeningen mee en schakelen de vrouwen niet opnieuw in. Vanuit het Westers samenlevingsmodel richten ze zich naar de mannen en gaan voorbij aan het feit dat de vrouwen de werkelijke gezinshoofden zijn. De mannen hebben vaak geen landbouwwerfing en weten soms niet hoe ze met het nieuwe project aan moeten. Als de nieuwe projecten niet mislukken, komt de opbrengst in de eerste plaats niet het gezin ten goede. De oogst wordt verkocht en het geld wordt door de mannen gebruikt voor de aanschaf van consumptiegoederen (auto's, TV...). In Westerse ogen gaat de welstand van het gezin er dan op vooruit, maar in werkelijkheid stijgt de

ondervoeding van vrouwen en kinderen doordat het voedsel voor eigen gebruik daalt. Vrouwen hebben hierin geen zeg, de "neo-kolonisatie" heeft ze het stuk zelfstandigheid dat ze hadden, afgepakt. De Westerse wereld weigert rekening te houden met het bestaande samenlevingsmodel waarin mannen en vrouwen in strikt gescheiden werelden leven. Men kan zich de vraag stellen of dit zo ideaal is, maar een feit is dat het opgedrongen Westerse gezinsmodel voor vrouwen overal ter wereld een stap achteruit betekent. Met het verlies van bezittingen en van het daarmee samenhangend beslissingsrecht worden ze meer afhankelijk en verslechtert hun materiële situatie en die van hun kinderen. Ook de Westerse druk om de (heidense) polygamie af te schaffen, betekent voor veel vrouwen een verslechtering. Zonder een pleidooi te willen houden voor polygamie als zou die bevrijdend zijn voor vrouwen, moeten wij toch oog hebben voor de specifieke voordelen in traditionele Afrikaanse samenlevingen, waar vrouwen samen leven en steun hebben aan elkaar zonder last te hebben van de Westerse rivaliteit.

Bij de niet-gouvernementele organisaties voor ontwikkelingshulp en op EG-niveau is er zeer weinig aandacht voor deze problematiek. Ondanks intentieverklaringen, speciale commissies, enquêteverslagen en toespraken in het Europees parlement. Men kent wel de problemen, maar het enthousiasme om er wat aan te doen is recht evenredig met het aantal vrouwen in die organisaties. Zodat men bij het globale ontwikkelingsbeleid, bij de budgetplanning en de keuze van specifieke projecten zelden de vraag stelt of ook de vrouwen er beter van worden.

Kitty Roggeman.

ben tegelijk getracht hun invoer te beperken en hun export te verhogen, om via de aldus ontstane overschotten op de handelsbalans de schuldendienst te financieren. Deze opgedrongen strategie levert dan weer haar specifieke problemen op. De teruglopende invoer van investeringsgoederen legt een hypotheek op de toekomstige industriële productie; de toenemende uitvoer stuit op protectionistische reflexen (vooral in de States); de bezuinigingspolitiek heeft rampzalige gevolgen voor de arbeiders en de groeiende groep van gemarginaliseerde mensen. Er bestaat weinig hoop dat de Derde Wereld in de nabije toekomst uit het

moeras zal geraken. De basis voor deze hypothese ligt in het feit dat de geïndustrialiseerde wereld sinds zes jaar een recessie heeft kunnen vermijden zonder dat de meeste Derde Wereldlanden daarvan hebben kunnen profiteren: de reële interestvoeten bleven zeer hoog, de grondstoffenprijzen bleven tot begin 1987 dalen, de banken, die (met uitzondering van vorig jaar) hoge winsten boekten, hebben geen enkele toegeving gedaan aan de debiteurlanden. We kunnen ons dan ook aan het ergste verwachten op het ogenblik dat de volgende internationale recessie losbreekt.

Paul Verbraeken

KRONIEK

Wat is de Kristalnacht?

Maxime Steinberg: In de nacht van 9 op 10 november 1938 ondernamen de *Sturmabteilungen*, de militie van de Nazipartij, een razzia tegen synagogen en joodse winkels. Over het gehele grondgebied van Duitsland werden aldus 175 synagogen in brand gestoken, 7.500 winkels vernield en geplunderd. De Kristalnacht ontleent zijn naam aan de duizenden glasramen die toen ingeslagen werden. Maar mensen bleven evenmin gespaard. Er werden 35 joden gedood en tussen de 20.000 en 30.000 aangehouden. De meesten werden geïnterneerd in Buchenwald van waaruit men ze meestal weer vrijliet op voorwaarde dat ze het land verlieten. De Kristalnacht volgde als represaillesmaatregel op de aanslag te Parijs tegen de Duitse ambassade-secretaris von Rath.

Was die aanslag een provocatie?

Steinberg: Helemaal niet! Je kunt het eerder een wanhopig protest noemen. Het was een jonge Pools-Duitse jood, Herschel Grynszpan, die de aanslag pleegde. Zijn ouders waren pas uitgewezen zoals duizenden andere Duitse joden van Poolse afkomst. Zij hadden meerdere dagen rondgezworven in het no-mansland tussen de Pools-Duitse grens omdat de Poolse autoriteiten deze "Poolse" vluchtelingen weigerden op te nemen.

Waarom kreeg de Kristalnacht zo'n historische weerklank?

Steinberg: Het is het derde belangrijke moment in de nazi-politiek ten aanzien van de Duitse joden. Het eerste moment viel op 1 april 1933 met de boycot van de joodse winkels. Het gaat hier eerder om een spectaculaire dan om een efficiënte actie tegen de joden die echter met zich bracht dat de anti-joodse wetten in een veelvoud toenamen. Het tweede moment was het Vrijheidscongres te Nuremberg in 1935, waar de rassenwetten werden afgekondigd. Die maakten nieuwe antisemitische maatregelen mogelijk. De Kristalnacht is dan het derde moment.

Interview Maxime Steinberg

9 november 1988

De Kristalnacht

Hoewel het nazisme van bij het begin ontegensprekelijk antisemitisch was, blijkt uit het hierna volgend interview met Maxime Steinberg dat de idee van de massamoord op de joden slechts heel traag gegroeid is. De dagelijkse praktijk van het nazisme zette een dynamiek in gang die eerst bijna tien jaar later uitmondde in een systematische volkerenmoord.

KRISTALNACHT: DE TRAGEDIE

Was die Kristalnacht gepland en wachtte men slechts een voorwendsel af om hem te ontketenen?

Steinberg: Neen, deze drie gebeurtenissen waren het resultaat van overhaaste beslissingen. Ze waren helemaal niet voorbereid noch gepland. Op 1 april 1933 heeft men de SA in zeven haasten gemobiliseerd voor de joodse winkels waar ze de mensen "aanspoorde" om er niet te kopen. Dat ging gepaard met beledigingen en vernederingen maar toch kun je stellen dat deze actie geen eigen bestaansreden had. Ze werd trouwens onmiddellijk nadien opgeheven. Het Congres van Nuremberg was op dezelfde manier geïmproviseerd. Hitler wilde de rassenwetten afkondigen maar beschikte niet eens over teksten. Op twee dagen tijd moesten de specialisten de teksten klaarstomen en er de juridische gevolgen van

onderzoeken. Ook de Kristalnacht vertoonde dit geïmproviseerde karakter. Op 9 november herdacht men eigenlijk de mislukte poging tot staatsgreep van de Nazi's in 1923. Deze datum neemt een belangrijke plaats in in de nazi-mythologie. Op die dag was de nazitop bijgekomen in München. Daar vernam men de aanslag op von Rath. Goebbels vertelde Hitler dat er overall manifestaties waren en dat de mensen wraakacties ondernamen. De "Führer" nam geen echte beslissing: de partij, zo zei hij, hoorde zulke manifestaties niet te organiseren maar als ze zich dan toch voordeden moest men zich er ook niet tegen verzetten. Goebbels interpreteerde die uitspraak als een beslissing. Het was Goebbels die het bevel gaf aan de SA om in actie te komen. De dag daarop maakte Goering, die als nummer twee van het regime de verantwoordelijkheid had voor de "jodenzaken", zich behoorlijk boos want de Duitse verzekeringsmaatschappijen moesten de schade terugbetalen, wilden ze hun geloofwaardigheid behouden. Dat betekende een fameuse streep door hun rekening want de totale glasschade bedroeg twee jaar van de Belgische productie, een makkelijk te maken berekening aangezien België toen de enige glasraamleverancier van Duitsland was. Later zou men de joden trouwens een boete opleggen van één miljard als "straf voor hun schandelijke misdaden". Goerings reactie op de omvang van de schade was typisch "Ik had liever gehad dat jullie 200 joden hadden neergeschoten in plaats van zulke materiële schade aan te richten." Hoe stuitend die uitspraak ook is, je kunt moeilijk beweren dat iemand die dat beweert, een volkerenmoord beraamt.

Er was dus nog helemaal geen sprake van een volkerenmoord?

Steinberg: Neen, maar op 30 januari 1939, de zesde verjaardag van zijn machtsgreep, verklaart Hitler dat als het internationale jodendom erin zou slagen een oorlog te ontketenen (de oorlog die hij nota bene

zelf aan het voorbereiden was), "het resultaat niet de bolzjewicatie van Europa zou zijn, noch de overwinning van het jodaisme, maar de uitroeiing van het joodse ras in Europa." Deze "profetie" (de term komt van Hitler zelf), zal hij in 1941 en in 1942 herhalen, er toen aan toevoegend dat hij ze voor het eerst deed op 1 september 1939, toen hij de Tweede Wereldoorlog begon. Deze verklaring van januari 1939, die hij dus meermaals zal herhalen, was in 1942 voor Hitler een manier om aan te kondigen dat de volkerenmoord begonnen was. Op 30 januari 1942 zei hij: "Deze keer zal de authentieke joodse wet van oog om oog en tand om tand worden toegepast." Op 8 november, op een ogenblik dat al meer dan 2 miljoen joden vermoord waren, deelt Hitler zijn toehoorders mee: "Men heeft altijd met mijn voorspellingen gelachen. Van wie toen lachte zijn er velen die al lang niet meer lachen en wie nu nog lacht zal dat weldra niet meer doen." Gedurende de volkerenmoord maakt men geen geheim van het uitmoorden zelf maar wel van de methodes. Het historisch probleem is dus voornamelijk hoe de beslissing tot de volkerenmoord ontstaan is.

Wat was dan het naziplan ?

Steinberg: Het plan van de nazi's was om zo snel mogelijk een einde te maken aan elke joodse aanwezigheid in Duitsland. Dat was beslist in de ministerraad na de Kristalnacht. De Kristalnacht is het gevolg van de grotere nadruk die men ging leggen op de politiek van gedwongen emigratie. Die politiek kwam voor goed op gang na de inval in Oostenrijk in maart 1938. Inderdaad, zowel de SS van Himler als de veiligheidsdienst van Heydrich kregen de vrije hand tegenover de Oostenrijkse joden die na de Anschluss deel uitmaakten van het "Reich". Vanaf maart 1938 werden de joden massaal uitgedreven. De Kristalnacht is eigenlijk het sein om maatregelen, die men tegen de Oostenrijkse joden nam, uit te breiden tot de Duitse joden. In januari 1939, nog voor de zogenaamde profetie van Hitler, verleende Goering volmacht aan Heydrich om een "eindoplossing" voor de "joodse kwestie" uit te voeren. Die moest erin bestaan alle joden uit Duitsland te verdrijven.

Als Hitlers verklaringen toch doodsbe-

dreigingen inhouden, dan is dat strikt genomen alleen op het niveau van de retoriek. Dit neemt natuurlijk niet weg dat men duidelijk de racistische bedoeling had om een einde te maken aan de joodse aanwezigheid in Duitsland. De gebeurtenissen van 1938 zijn echter niet werkelijk de weloverwogen voorbereiding van de volkerenmoord. Nazi-Duitsland heeft geen gebruik gemaakt van het begin van de Wereldoorlog in september 1939 om met de joden "af te rekenen" zoals Goering na de Kristalnacht had aangekondigd. De Operatie T4 -het euthanasie-moord-programma- die in de maanden september/oktober van het eerste oorlogsjaar goedgekeurd werd, had geen betrekking op de joden. Op dat ogenblik waren ze met 300.000 in het hele "Reich". De mentaal gehandicapten, de ongeneeslijke zieken, de hulpbehoevende ouden van dagen waren talrijker. Zij waren het die het nazisme met zijn racistische en biologische maatregelen wilde uitroeien. In 4 of 5 psychiatrische instellingen installeerde men gaskamers waar in de loop van 2 jaar een 70.000-tal "ariërs" uitgeroeid werden. De Operatie T4 werd opgeschort ten gevolge van de ophef die ze in het "Reich" veroorzaakte. Met name de bisschop van Münster, Clemens von Ga-

VOLKERENMOORD WAS NIET
DE OORSPRONKELIJKE BEDOELING...

len, diende een klacht in tegen X wegens moord. Technisch gesproken was de volkerenmoord op de joden volstrekt mogelijk vanaf september 1939, de datum waarop Hitler beweert dat hij zijn profetie deed, los dus van de politieke risico's die er aan vast zaten. In feite stellen de mannen van de operatie T4 hun technische kennis pas ter beschikking van de volkerenmoord op de joden op het ogenblik dat ze ontheven worden van hun taak in het kader van het "euthanasie-programma".

Hoeveel joden waren er in Duitsland voor de Kristalnacht ?

Steinberg: Er moeten in totaal meer dan

900.000 joden onder nazi-heerschappij zijn geweest voor de Duitse inval in Europa. Meer dan 500.000 emigreerden of verlieten het "Rijksgebied" voor oktober 1941. Je kunt stellen dat de uitroeiing van de joden op die datum begon en dat deze datum geldt voor heel Europa. De band met de Kristalnacht is dus niet zo direct als men op het eerste gezicht geneigd is te denken. Historisch gesproken moet je de gebeurtenissen van 1938 uitdrukken met termen als "uitdrijving" en "vluchtelingen".

Waren er tekenen van solidariteit in Europa ?

Steinberg: Solidariteit was zeker niet wat het meeste opviel. De laatste jaren voor de Wereldoorlog waren getekend door de economische crisis en dat bracht in de westerse landen een reflex van vreemdelingenhaat met zich mee net zoals vandaag trouwens. In België bijvoorbeeld, voor de Kristalnacht, dreef de politie de vluchtelingen terug als ze onwettig het land waren binnen gekomen. De gebeurtenissen van november 1938 hebben daarentegen de democratische opinie gemobiliseerd en de regering werd verplicht haar politiek te wijzigen: de onwettig binnengekomen vluchtelingen werden niet meer uitgewezen. Men bracht ze naar 5 kampen onder toezicht van het bestuur van strafinrichtingen. In die kampen verbleven 1.500 mensen die weliswaar hulp kregen van het Hulpcomité voor Slachtoffers van het Antisemitisme in Duitsland, een organisatie van de joodse gemeenschap van het land.

Welke lessen kun je trekken uit de Kristalnacht ?

Steinberg: Ik ben geneigd om te zeggen dat de geschiedenis ons leert dat men er geen enkele les heeft uitgetrokken. De westerse samenlevingen, kijk maar naar België, reageren vandaag op de vluchtelingen op dezelfde manier als op het einde van de jaren dertig. De antivreemdelingen-reflex is een merkwaardige constante in onze samenleving. Vroeger waren de vluchtelingen verdacht en sloot men ze op in Merksplas. Vandaag stuurt men ze naar het Klein Kasteeltje. Het verschil is dat ze niet meer in Hergenrath de grens overkomen maar in Zaventem.

Opgetekend door Laurent Gross

Kagarlitsky is de exponent van de democratische vernieuwing in de Sovjetunie. Bij uitgeverij Verso is onlangs een boek van hem verschenen, *The Thinking Reed. Intellectuals and the Soviet State from 1917 to the Present*.

In dit boek schetst hij een beeld van de houding van de sovjet-intelligentsia tegenover de politiek-culturele ontwikkelingen in de USSR. Met een zeer uitgebreide kennis etaleert hij zijn standpunt voor het onafhankelijk denken en tegen het gestandaardiseerd en dogmatisch denken.

Aziatische politieke macht

De verhouding tussen de Russische intelligentsia en de staat is zeer specifiek. Dankzij een gedeeltelijke Europeanisering van het rijk heeft zich onder het tsarisme een "Europese" intelligentsia gevormd in een maatschappij-organisatie van het Aziatische type. De Russische autocratie vertoonde immers streng Aziatische kenmerken: de afwezigheid van privé-eigendom, een machtig militair-bureaucratisch apparaat geen politieke middenklasse, kleine geïsoleerde dorpjes die met eenvoudige middelen zichzelf moesten voorzien, prioriteit op de landbouw maar staatsdominantie over het irrigatiesysteem.

Volgens Kagarlitsky vertoont het stalinistische totalitarisme een soortgelijke heerschappij, namelijk een staatsdwang die het hele maatschappelijk leven wil beheersen.

Het overdadige staatsapparaat leidde tot despotisme, maar ook tot stagnatie. Door het gebrek aan stedelijke cultuur en de geringe rol van de handel werd eeuwenlang het ontstaan van een onafhankelijke intellectuele cultuur belemmerd.

Om Rusland te moderniseren zocht tsaar Peter I contact met de westerse beschaving. Uit haat voor het despotisme van de tsaar en om Rusland uit de achterlijkheid en culturele verstarring te halen, wilden sommige intellectuelen ook de westerse cultuurwaarden mee overnemen. Zij slopen zich aan bij de ideeën van de Verlichting, het rationalisme, het liberalisme en ook het cosmopolitisme. Door haar sociale positie had die intelligentsia geen andere keus dan haar democratische, liberale en

De strijd van Boris Kagarlitsky

Over de intelligentsia in de USSR

De spectaculaire groei van informele (denk)clubs in de USSR heeft geleid tot een herleving van het maatschappelijk debat. De strijd voor het onafhankelijk denken en de artistieke vrijheid moet de laatste resten van het stalinisme slopen. De jonge socioloog Boris Kagarlitsky (30) is een van die slopers. Hij is woordvoerder van de vorig jaar opgerichte Federatie van Socialistische Clubs.

humane ideeën ingang te doen vinden bij de (boeren)massa's. Daardoor werd ze ook drager van socialistische ideeën.

De degeneratie

Na de oktoberrevolutie kwamen de vermelde Aziatische trekjes terug op de voorgrond. Ter verdediging van de revolutie werd de censuur als tijdelijke maatregel ingesteld, en werden andere democratiebeperkende maatregelen genomen. Rosa Luxemburg waarschuwde voor bureaucratistisch-absolutisme, en verdedigde de vrije verkiezingen, een onbeperkte persvrijheid en de vrije meningsuiting. Het probleem van de individuele vrijheid en spirituele onafhankelijkheid kwam meer dan eens op de voorgrond.

Sommige bolsjevieken gingen zelfs zover om de individuele persoonlijkheid ondergeschikt te maken aan het partijapparaat. Onder Stalin werd deze ideologisering van het bewustzijn doorgezet. Elke vorm van intellectuele activiteit moest in een ideologisch kader passen. Volgens Kagarlitsky gaat het hier om een voortzetting van het voor Rusland historische conflict tussen een "Aziatische" politieke macht en een "Europese" intelligentsia. In de periode van liberalisering onder Chroestjov had die intelligentsia dezelfde rol moeten vervullen als in de vorige eeuw. Maar zij was volgens Kagarlitsky onverschillig tegenover sociale problemen en geloofde niet meer in de arbeidersklasse als instrument van maatschappelijke veranderingen.

Volgens Kagarlitsky hebben de "dissidenten" toen de fundamentele tegenstrijdigheid niet begrepen tussen hun democratisch-socialistisch ideaal en de pseudo-socialistische fraseologie van de bureaucratie. Zij waren enkel maar in staat om een cultureel en moreel alternatief te bieden, maar geen politiek alternatief. Integendeel, naïef stelden zij hun hoop op de statocratie, waarvan ze zelfs de taal imiteerden.

De voorvechters van de "intellectuele onafhankelijkheid" hebben in de jaren zestig de anti-bureaucratische gevolgen van het economisch debat onderschat. De introductie van marktmechanisme bij de planning betekende meer individuele vrijheid en rechten voor de ondernemingen, maar ook meer controle "van onderuit". De discussie over economische aangelegenheden vereiste een verregaande democratisering en stelde onvermijdelijk de overcentralisering aan de kaak. In de jaren zeventig is de oppositie zich echter duidelijker tegen het systeem gaan keren. De *samizdat*-publicaties verspreidden nieuwe en alternatieve ideeën, waardoor het gestandaardiseerd denken in zekere mate doorbroken werd.

Uit desillusie na het neerslaan van de Praagse lente keerden tal van intellectuelen zich niet alleen tegen de partijbureaucratie, maar ze braken eveneens met het communisme. Het zwart-witdenken van een Solzjenitsyn of een Bukovsky was evenwel niets anders dan een omgekeerd stalinisme. Nochtans heeft zich de afgelopen jaren een duidelijke -weliswaar verbrokkelde- autonome opinie gevormd. Zij is ten dele het produkt van een groeiende systeemcrisis.

Maar hervormingspogingen tot rationalisering van het systeem zijn volgens Kagarlitsky gedoemd tot mislukken. De staat is immers de enige politieke kracht. Daarom ligt de enige garantie in de bewuste deelname van de arbeidersklasse in politieke en economische hervormingen. Deze mooie stelling werd door Kagarlitsky echter niet uitgewerkt. Hoe kan je de arbeiders mobiliseren als de perestrojka tot hiertoe geen tastbare resultaten oplevert, maar wel meer discipline en afbraak van sociale verworvenheden betekent?

Dirk Diels

BENT U BIJNA ROND, BESTE POLITICI?

U zat rond de tafel met uw collega's.

U was allen akkoord dat er een aantal dingen dringend moeten gebeuren.

U hebt zelfs afspraken gemaakt die ons in de derde wereld weer hoop gaven.

En u hebt het voor het zeggen in uw land van beloften.

We kijken met u mee uit naar de dag waarop u rond bent met het bespreken van uw prachtige plannen.

We zouden er zo graag nog bij zijn, als ze uitgevoerd worden.

POSTREKENING 002

11.11.11

OMDAT HONGER EEN ONRECHT IS

Heel Europa heeft de mond vol van 1992, of preciezer: over 1 januari 1993. Dan zou de eengemaakte Europese markt een feit moeten zijn, een markt met 320 miljoen consumenten. Om de publieke opinie ervan te overtuigen dat dit de oplossing is voor de crisis, laat de Europese Commissie horen dat ze in dit perspectief 5 miljoen nieuwe werkplaatsen voorziet. Enig scepticisme is hier op zijn plaats: de Commissie begint immers met de afdanking van duizenden tolbeambten. Hoe kijkt Wallonië aan tegen 1992

In het kader van het huidige Europa staat Wallonië er niet goed voor. Enkele cijfers bewijzen dat :

- Tussen 1975 en 1984 groeide het Bruto Nationaal Produkt in Europa gemiddeld met 2,1%. Voor Wallonië was dat slechts 1,6%.

- Tussen 1981 en 1986 steeg de industriële productie (zonder bouwsector) in Europa met 5,3%. In Wallonië daalde die met 8,3%.

- Tussen 1982 en 1986 namen de industriële investeringen in Europa toe met 5,3%. Voor Wallonië noteren we een status quo.

- In 1986 was 11,2% van de actieve bevolking in Europa volledig uitkeringsgerech-

BRIEF UIT WALLONIE

1992 ?

tigd werkloos. Voor Wallonië lag dat percentage hoger: 15,6%. Wallonië is duidelijk gehandicapt en het ziet er niet naar uit dat het Europa van 1992 daaraan zal verhelpen, wel integendeel:

- In de context van een voortdurende crisis, ligt het voor de hand dat de regionale economische verschillen binnen Europa zullen vergroten. Door de eenmaking krijgen de sterke ontwikkelingspolen meer armalag ten nadele van de zwakkere, zoals Wallonië.

- Op een sociale correctie vanwege de supra-nationale overheid, hoeven we niet te veel te rekenen. Daar waar de Europese Commissie tot nu toe met haar richtlijnen normatief te werk ging, hebben de rapporten over het sociale luik van 1992 het over flexibilliteit en decentralisatie. Conclusie: economische eenmaking, maar geen sociale eenmaking. Wallonië zal voor zijn eigen werklozen moeten zorgen,

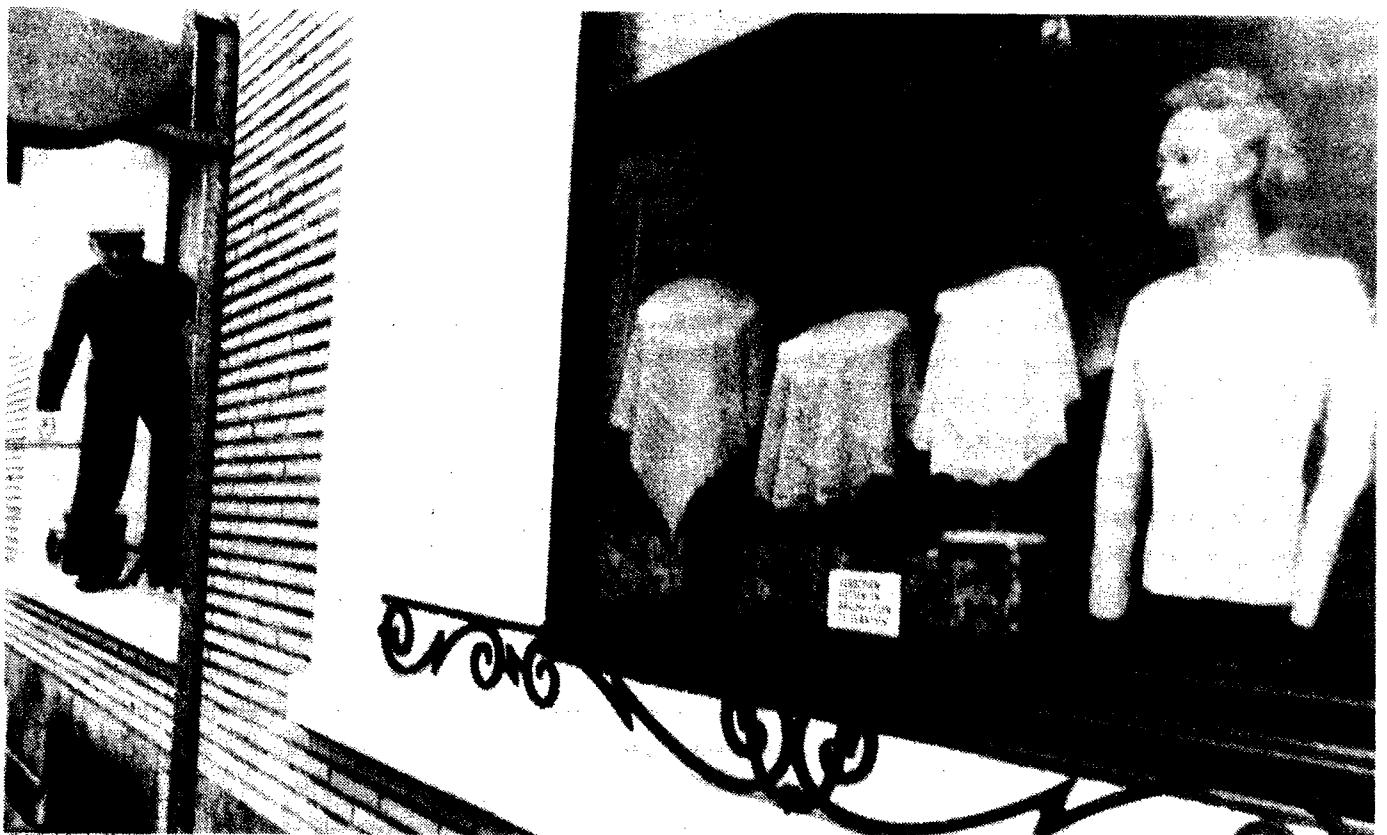
zonder te rekenen op Europese solidariteit.

- Europa beschikt trouwens niet over de middelen om problemen als die van Wallonië op te lossen. Hoewel 59% van de Europese actieve bevolking in de dienstensector werkt, 34% in de industrie en slechts 7% in de landbouw, besteedt de EEG toch 3/4 van haar begroting aan die landbouw en slechts 15 à 16% aan structurele fondsen (Sociaal Fonds, Regionaal Fonds...), waarop Wallonië zo graag een beroep zou doen...

- De middelen van de Waalse overheid zijn ook benepen: de tijd dat de SRIW (Waalse regionale investeringsmaatschappij) een belangrijk instrument was om industriële initiatieven te nemen, is grotendeels voorbij. In 2/3 van de operaties waaraan de SRIW deelneemt, beperkt haar rol zich tot een minderheidsparticipatie. De meerderheid van de Walen maakt zich niet veel illusies over 1992 en zeker niet over die aangekondigde 5 miljoen jobs: op dezelfde dag dat de Europese Commissie die belofte deed, vernamen we immers dat Artois en Piedboeuf gingen fusioneren met het oog op 1992. Daarbij gaan echter 600 werkplaatsen verloren...

Jean Castelletti

Johan M. Swinnen

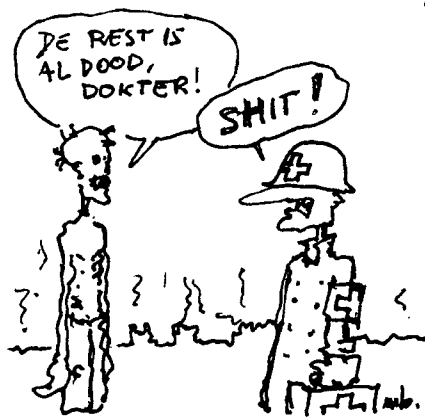

Oostende, 1988.

Medici tegen Atoomoorlogen blijven actief

Manifestaties tegen kernwapens in andere landen laten vaak opvallende delegaties zien van wetenschapslui die zich vanuit hun professionele activiteit tegen de wapenwaan zin opstellen. In de Belgische vredesbetogingen viel slechts één wetenschappelijk-professionele groep op, namelijk de "Medische Werkgroep Tegen Atoomwapens", die toen al aanleunde bij "International Physicians for the Prevention of Nuclear War" (IPPNW), een internationale beweging van medici tegen kernwapens.

MEDICI TEGEN ATOOMWAPENS!

making en, tenslotte, de vooruitzichten op het verbieden van alle kernproeven. Tussen de plenaire zittingen door werden werkgroepvergaderingen op de varende boten gehouden. In totaal waren er 23 deelnemers uit 23 Europese IPPNW-afdelingen.

De plenaire discussies in het bijzonder waren betrekkelijk breed opgevat. De gedachtenwisseling over de mogelijke inbreng van "kleine" landen in internationale aangelegenheden (een Zweeds standpunt), het "vijanddenken" van kinderen tegenover dat van volwassenen, en het werk dat nog voor de Europese vredesbeweging is weggelegd, zelfs na de ondertekening van het INF-verdrag liet belangrijke indrukken na. Tegenwind kwam er van de Duitse CDU en vanuit Engeland,

maar dit laatste was eerder onverwacht.

Thatcherisme slaat weer toe

Een van de laatste sprekers op het symposium was Dr. J.D. Dawson, die het in Engeland zeer omstreden rapport van de *British Medical Association* zou toelichten. Dit rapport werd op aanvraag van de regering opgesteld en behandelt het vastleggen van criteria waarmee men moet beslissen, in geval van een atoomoorlog, wie in de eerste plaats zal worden verzorgd. Het rapport stelt onomwonden dat wie nu reeds verzorging nodig heeft in geval van atoomoorlog aan zijn lot zal worden overgelaten. Prioriteit zal worden verleend aan al wie een "onmisbare" functie heeft voor de "wederopbouw" van het land.

In Engeland zelf werd dit rapport vanuit diverse invalshoeken terecht aangevallen. Welk recht, bijvoorbeeld, heeft een regering om te bepalen wie wél en wie niet wordt behandeld in eender welke omstandigheden? Het rapport werd gezien als een onderdeel van de "psychologische voorbereiding" van de publieke opinie om het idee van een atoomoorlog aanvaardbaar te maken. De "wederopbouw" is een schim, een doekje voor het bloeden. En de uitvoering van dergelijke "criteria" teistert de verbeelding; krijgt iedere dokter in geval van oorlog een SAS-soldaat met geladen mitrailleur naast hem om te beletten dat hij een diabeticus zou verzorgen?

Dr. Dawson verdedigde het rapport op het symposium met het argument dat het inderdaad afschuw wekt en daardoor het vredesobjectief dient. Dit staaltje Machiavellisme overtuigde weinig aanwezigen, die terecht opmerkten dat indien dit de bedoeling was, er ten minste een uitdrukkelijke afwijzing van de atoomoorlog had moeten bijstaan. In tegenstelling tot dit Britse rapport staat dat van de wereldgezondheidsorganisatie (WHO), dat het effect van een atoomoorlog op de gezondheid van de overlevenden en op het voortbestaan van een medische dienstverlening ronduit veroordeelt.

De voornaamste vraag die hier moet worden gesteld, heeft echter niets met de medici te maken. Die vraag is hoe het komt dat de andere wetenschappelijke disciplines in ons land er niet toe komen, naar aanleiding van de militaire of antisociale toepassing van hun wetenschap, om zich ook te organiseren. Aan internationale organisaties en voorbeelden ontbreekt het zeker niet.

Frank Winter

Nu is het, na het verdrag over de ontmanteling van "onze" raketten, betrekkelijk stil geworden rond de vredesbeweging. De "Medische Werkgroep Tegen Atoomwapens" blijft echter actief en heeft zich opnieuw georiënteerd om zich beter te identificeren met de internationale beweging waarvan ze deel uitmaakt. Ze heet voortaan "Medische Vereniging voor de Preventie van een Atoomoorlog" (MVPA) en heeft haar werkterrein uitgebreid om volledig overeen te stemmen met het platform van de internationale vereniging.

Uitbreiding

De overgang van een verzet tegen atoomwapens naar een verzet tegen de atoomoorlog bevat een spitsvondigheid die voor velen té subtiel is, maar de MVPA licht de verandering toe door te stellen dat ook de *conventionele* bewapening in Europa het risico van een kernoorlog inhoudt. De oude "werkgroep" is dus in meer algemene zin pacifistisch geworden, in de mate dat ze nu ook kiest voor een afbouw van de traditionele bewapening. Op het eerste gezicht is het logisch dat medici, die zich in principe om de goede gezondheid van de mensen moeten bekommeren, hun afkeer uitdrukken tegenover alle pogingen om mensen af te maken. Maar artsen maken ook traditioneel deel uit van het burgerlijke *Establishment* en in die hoedanigheid hebben ze vaak bijgedragen tot militarisering, oorlogsellende en sociale ongelijkheid.

In die optiek is het verrassend te constateren dat de oude "werkgroep" inmiddels is uitgegroeid tot "vereniging" met goed dertienhonderd leden en een permanent secretariaat. Onlangs nam een delegatie van een vijftal MVPA-leden deel aan een Europees symposium van de internationale vereniging IPPNW.

Europees symposium

Zelfs medische vredesmilitanten blijven dokters en het symposium werd gehouden op twee toeristische Rijnboten die deze "Europese" stroom afvoeren van Bazel tot Rotterdam. De reis was uiteraard symbolisch, maar ook lekker meegenomen. Het programma was echter veel zwaarder dan op andere (fiscaal aftrekbare) "medische congressen" het geval is. Er werd halt gehouden in Bazel, Straatsburg, Bonn en Rotterdam, waar plenaire zittingen werden georganiseerd rond thema's als buitenlands beleid, het imago van "de vijand", de gevolgen van de Franse kernproeven in Polynesië, de Europese een-

DEBAT

Gesprek met Rosi Braidotti en
Monica Triest

De adolescentie van het feminisme is voorbij

11.11.1988: 17e Vrouwendag.

*18 jaar geleden luidden de
eerste Dolle Mina's ook in
België het feminisme van de
tweede golf in. Het feminisme
heeft vandaag een geschiedenis.*

*De tijd van de ordewoorden,
waarrond een ééngemaakte
beweging zich kon scharen,
is voorbij.*

MAAK EENS CARRIÈRE

openen. Dat is zeer symbolisch. Dat de wetgeving hier zo grondig veranderd is, is merkwaardig, want hier bestaat geen traditie van jurisprudentie zoals in de Angelsaksische landen. In de Verenigde Staten hebben de vrouwen veel meer langs die weg gevochten.”

“Indien de niet-formele discriminatie langer blijft bestaan dan verwacht, dan is dat een kwestie van tijd. De feministen hebben zich vergist over de termijn. Ze dachten, vanuit een zeker voluntarisme, dat het volstond om met de mannen te gaan praten. Het was toch evident dat ook de taken binnenshuis moesten gedeeld worden als beide partners buitenshuis werkten.”

Het feminisme wordt vandaag gekenmerkt door diversiteit, zowel in de theorie als in de praktijk. Heeft het daarom aan sterkte ingeboet? En de feministen dan? Zijn zij veranderd? Waarom weigeren de jonge vrouwen het etiket “feminist”? Welke strategie voor de vrouwenbeweging? Is er vooruitgang geboekt op het vlak van de vrouwenemancipatie?

Over al deze vragen hadden wij gesprekken met *Monica Triest* en *Rosi Braidotti*, twee vrouwelijke intellectuelen die elk vanuit hun eigen discipline een ander licht werpen op 18 jaar geschiedenis en de inzet van het feminisme vandaag.

Monica Triest leefde enige tijd in de Verenigde Staten en promoveerde daar tot doctor in de sociologie. Als Belgische bekleedde zij gedurende twee jaar de leerstoel Werkgelegenheidsvraagstukken binnen het Emancipatiebeleid aan de Universiteit van Amsterdam.

Rosi Braidotti is ook zo'n “migrante”. Als Italiaanse emigreerde ze op veertienjarige leeftijd met haar ouders naar Australië waar ze haar studies afwerkte. Vervolgens ging ze naar Parijs waar ze tot doctor in de Filosofie promoveerde. Sedert dit jaar is zij benoemd tot Hoogleraar Vrouwenstudies aan de Universiteit van Utrecht. Beiden hebben als feministen ook in de beweging gezeten en beiden wensen theorie en praktijk niet van elkaar te scheiden.

Teveel evidentie en teveel voluntarisme
Volgens *Monica Triest* is de formele discriminatie verdwenen: “Op het vlak van de wetgeving zijn alle discriminaties weggewerkt inzake huwelijkswetgeving, adoptie, natuurlijke kinderen... De toegang tot de arbeidsmarkt en tot elk onderwijs, de zelfstandigheid van vrouwen als individu, ook binnen het huwelijk, is nu erkend en dat mag zeker niet onderschat worden. Het is echt nog niet zo lang geleden dat vrouwen hun eigen rekening op de bank niet konden

“Deze termijn, dat is wat Marx de historische achterstand van de onderdrukten genoemd heeft”, zegt *Rosi Braidotti*. “Maar het feminisme heeft heel wat gerealiseerd. We hebben fundamentele transformaties doorgevoerd bij de mensen en in de machtsstructuren. Het beeld van de vrouw is een ander beeld dan twintig jaar geleden. Er bestaat nu een beeld van een sterke vrouw, van een vrouw die geld verdient, van een vrouw die slaagt”.

“I am a materialistic girl in a materialistic world”

Dat is ook het beeld, waarmee de jonge vrouwen zich nu identificeren. “De generatie van de vanzelfsprekendheden” zegt *Monica Triest* over de jonge vrouwen. “Het zelfstandig recht op arbeid, dat was revolutionair twintig jaar geleden, dat is nu een vanzelfsprekendheid geworden. Dit heeft voor gevolg dat vrouwen nu geen baan meer opeisen als vrouw. Ze zeggen ik heb recht op een goede baan en op een inkomen. Er is geen historisch bewustzijn, geen collectief bewustzijn. Vrouwen stellen zich individueel op vandaag. Ze gaan zich hoogstens in netwerken organiseren per beroep, als manager-vrouwen, als secretaresses”.

“Dat individuele, de identiteit, dat is juist het interessante” volgens *Braidotti*. “Dat krijgt binnen de filosofie een andere betekenis dan in de sociologie. Indien vrouwen zich nu identificeren met de sterke vrouw, dan betekent dat een vooruitgang. Het is geen toeval als het beeld, dat door *Madonna* (op een geniale manier trouwens) verkocht wordt, zo'n succes boekt bij de jonge meisjes van Japan tot Nevada: “I am a materialistic girl”. Wij, moralisten van de beweging, kunnen dan wel zeggen dat al die meisjes die *Madonna* verafgoden, arme gealïeneerden zijn, produkten van het post-industrieel systeem, dat zal niet tot een dialoog leiden. Dit beeld staat immers tegenover het

weinig aantrekkelijke (en even stereotiep) beeld van de feministe als een klagende, neurotische, falende, sexueel ontevreden vrouw".

"Er is daarbij natuurlijk niet alleen een vervalsing door de media, voegt ze er haastig aan toe, maar ook een kaping van het feminisme door het neo-liberalisme. Dat ook de armoede vrouwelijk is, valt buiten dat beeld".

Dit vervalst beeld wijt Braidotti aan het paradox van het "gelijkheidsdenken".

Gelijkheid of verschil

Binnen het feminisme is reeds geruime tijd een discussie aan de gang tussen het *gelijkheidsdenken* en het zogenaamde *differentiedenken*. Het verschil tussen beide stromingen -in enkele woorden en op risico van een karikaturering- situeert zich zowel op het vlak van de analyse als op dat van de strategie.

Het gelijkheidsdenken legt de nadruk op de *onderdrukking* van de vrouwen door de mannen en niet op het verschil tussen mannen en vrouwen. Het gelijkheidsdenken streeft daarom ook naar *gelijkberechtiging*. Voor sommigen kan dat via beleidsmaatregelen zoals positieve actie of coëducatie. Voor anderen (zoals de femsoc stroming bijvoorbeeld) kan er van geen volledige emancipatie sprake zijn binnen het kapitalisme. Het wordt ook wel eens de "existentialistische" vleugel genoemd, omdat men daarbij al dan niet impliciet ervan uitgaat dat men -om een uitspraak van *Simone de Beauvoir* te gebruiken- "niet als vrouw geboren wordt, men wordt vrouw (gemaakt)". De verschillen tussen mannen en vrouwen zijn sexistische constructies, die doorbroken moeten worden.

Voor het differentiedenken is er wel een *essentieel* verschil tussen mannen en vrouwen. Vrouwen worden niet alleen "gemaakt", men *is* eerst en vooral vrouw. "Men wordt zowel vrouw geboren als gemaakt" zegt Braidotti daarover. Dat verschil is voor sommigen in laatste instantie een biologisch feit, omdat vrouwen kinderen baren, voor anderen is het ontologisch: per definitie in een wereld, die niet neutraal is maar mannelijk, waar ook de heersende taal en de cultuur mannelijk zijn, kunnen vrouwen slechts *anders* zijn.

Vanuit dat anders zijn kan misschien een

nieuwe wereld groeien. Vandaar dat vrouwen autonoom moeten kunnen experimenteren, de tijd moeten nemen om zich te bezinnen over welke emancipatie zij willen, welk maatschappijbeeld het hunne is. Emancipatie betekent dus niet gelijkberechtiging, omdat bij gelijkberechtiging de voorafgaande vraag *waartoe* niet gesteld wordt, omdat het mannelijke in alle geledingen van de maatschappij over het hoofd wordt gezien al zou het *sexe-neutraal* zijn. Of zoals *Françoise Collin* het stelt, "de vraag is niet *wat te doen* maar *hoe te leven*".

Dubbele macht of pluralisme

Braidotti gaat daarin nog verder, en misschien overstijgt ze voor een stuk het dilemma: gelijkheid, maar ten koste van sommige (vrouwelijke) waarden of ver-

REDAKTIE TOESTANDEN
NEEMT MOEDIGE BESLISSING

schil, maar dan ten koste van de emancipatie. Voor haar zijn vooral de verschillen *tussen* de vrouwen onderling van belang. Verschillen van ras, klasse, leeftijd... Verschillen binnen het feminisme, die volgens haar niet noodzakelijk onverzoenbaar zijn, incompatibel zijn op de weg naar emancipatie. Of met andere woorden, positieve actie moet er *ook* zijn. Ze pleit voor autonomie, maar ook voor *pluralisme*.

Ook Monica Triest is van mening, dat beiden naast elkaar moeten bestaan: vrouwen binnen de instituties, en vrouwen er buiten. "Sommigen zijn van mening dat we er absoluut moeten zijn, namelijk waar de macht uitgeoefend wordt, anderen vinden dat het er niet democratisch aan toe gaat, dat vrouwen zich daar op dezelfde manier gaan gedragen als mannen, of hebben er gewoon geen zin in. Het moet mogelijk zijn er te zijn zonder aan integriteit te verliezen. We moeten die vrouwen in de instituties die we vertrouwen, steunen."

Voor Rosi Braidotti gaat het echter wel

duidelijk om *verschillende* strategieën. "We hebben de tijd niet genomen in de vrouwenbeweging, omdat we eenheid gezocht hebben rond de "kleinste" gemeene deeler, om na te denken over zo'n fundamentele kwesties als welk maatschappijproject", vindt Braidotti, "welk idee over de mens, welke verhouding tot het geld, het verlangen, de dood... We zouden het zeker niet eens geweest zijn, omdat we binnen de vrouwenbeweging *verschillende* maatschappijprojecten meedragen, benaderingen over het *individuum* die totaal verschillend zijn".

De "femocraten"

De maatschappijvisie die door sommige feministen in de jaren '70 wel werd uitgewerkt vindt Braidotti utopisch. Het blijkt nu reeds met de realiteit niet te kloppen. Het scenario, waarbij de seksuele revolutie moest leiden naar een maatschappij *zonder onderscheid* van geslacht noemt zij een utopie omdat het geen rekening houdt met de individuele dimensie, met name de subjectiviteit van elkeen. Het belang van het onderbewustzijn in de structurering niet alleen van het individu maar ook van heel het sociale veld, wordt daarbij over het hoofd gezien.

"Het gelijkheidsdenken heeft daarenboven een klasse van bureaucratische feministen in het leven geroepen, van *femocraten*." Dit gebeurt onvermijdelijk langs de weg van de mannelijke waarden.

"Daarmee zal ook duidelijk worden, niet alleen welke verschillen er zijn tussen de vrouwen, maar ook welke *tegenstrijdige* belangen. Zo zal de femocratie de rivaliteit tussen de vrouwen aan het licht brengen en vooral het onderliggende geweld" aldus Braidotti.

Welke strategie dan wel?

"Ik heb ook mijn bankrekening, mijn appartement, mijn auto, ik ben ook in zekere zin "geëmancipeerd", biecht Braidotti op. "Een beetje geëmancipeerd" noemt ze dat, "maar dat is voor mij geen feminisme".

Volgens Braidotti staat het individu centraal, niet zoals het door het neo-liberalisme wordt gedacht. "Het individualisme, dat is juist wat de vrouwen altijd ontbroken heeft. Geen terugplooi op het individualisme, maar een herwaardering van het individuele zijn, en hier spreek ik

vanuit het oogpunt van de filosofie en de literatuur. De echte verandering komt van het individu". Het individu behelst ook zijn relatie tot de buitenwereld en dat betekent eerst en vooral door de taal, als machtsmiddel: "De echte veranderingen gebeuren op dat vlak, op het vlak van de identiteit van elkeen. Op het vlak van het beeld dat men, als vrouw dan, van zichzelf heeft, en dat gebeurt voor de mens langs de taal."

Hoe moet dat dan concreet, moeten we allen in psycho-analyse?

"Wel in een zekere zin is de vrouwenbeweging een grote divan geweest voor de vrouwen! Het is zeer abstract, maar we moeten het elk in onze praktijk proberen toe te passen. Ik probeer dat te doen in mijn lessen: met name inwerken op het beeld, dat van de vrouwen en van de feministen wordt uitgedragen zowel in mannelijke als in vrouwelijke teksten. Dat betekent ook de dogma's, de ideologie, die we zelf hebben voortgebracht, in de feministische teksten van de jaren '60-'70 analyseren. Er komen zo'n 150 jonge vrouwen elk jaar naar onze lessen. Daar kunnen we iets aan doen. Het soort teksten dat ik hen geef, is een beetje een soort compromis. Het moeten ook onderwerpen zijn die hen interesseren: bijvoorbeeld over erotisme in de literatuur, over populaire cultuur, televisie, rock, video, cinema. In de sociologie doen we ook aan kritiek van de ideologie, maar daar hebben we bijvoorbeeld ook het onderwerp van de seksualiteit genomen om concreet te zijn. Kortom we proberen een band te

vinden tussen die jonge vrouwen en wij, een poging tot praten met elkaar, tot communicatie, en niet alleen kennisoverdracht."

Netwerken

De strategie die Monica Triest verdedigt, situeert zich minder op het ideologische dan wel op het concrete terrein van de macht, in de beslissingsorganen van de politieke partijen, in de gemeenteraden, het Parlement... Zij pleit voor netwerken van vrouwen per partij, per organisatie (sociaal, professioneel...) en ook per onderwerp. "Globale strategieën doen het niet meer, omdat de mensen veel verschillende belangen hebben. Dat geldt ook voor de feministen en de vrouwen. Op het einde van de negentiende eeuw, konden de vrouwen zeggen, het ene punt wat

Zoals Dé arbeider niet meer bestaat, bestaat Dé vrouw ook niet meer." Tegenover deze versnippering moeten partiële en aangepaste strategieën uitgebouwd worden.

Filosofen, zoals Braidotti, onderzoeken nu de mogelijke verschillen tussen vrouwen. "Ik doe dat in de arbeidssfeer", zegt Monica Triest "de verschillende belangen die vrouwen hebben in de arbeidssfeer. Globale eisen stellen, rond flexibilisering bijvoorbeeld, heeft vandaag geen zin meer. Hoe graag ik het ook zou willen, ik zou graag de flexibilisering afschaffen, totaal, maar je kan niet! *Alle* belangen van *alle* vrouwen zijn niet meer op die manier te formuleren."

In deze versnippering, in deze individualisering, zit ook een kracht, volgens Monica Triest, en daarin treedt ze het standpunt-weliswaar met een andere invalshoek en in andere bewoordingen- van Braidotti bij. "Deze kracht is *de* autonomie. Voor de vorige generatie was het collectieve belangrijk, nu treedt het individu op de voorgrond. "In het begrip autonomie zit voor mij zoveel in, waar ik al mijn oude en al mijn nieuwe idealen in kan stoppen, dat het voor mij geen probleem zou zijn, moest het feminisme nu die richting uitgaan".

"Het feminisme is nu twintig jaar oud. Dat betekent dat de adolescentie voorbij is", zegt Braidotti. "De jaren van de volwassenheid zijn aangebroken en dat is een goede zaak"...

Anne Grauwels en Kitty Roggeman

GEHOORD TE BRUSSEL:

aan *alle* vrouwen ontbreekt is het stemrecht voor vrouwen, alle vrouwen hadden dat zelfde belang. Dat is niet meer zo.

TRIBUNE

Marcel Poppe en
Roger Vandamme
(Comité Oudere
Werklozen Antwerpen)

●
brief aan
Louis Tobback

digheden.

U weet net als wij wat huur, of onderhoud van eigen woning kost. Dat sociale margi-

Ofschoon U nog Minister van Binnenlandse Zaken bent, benaderen wij U toch als toekomstig voorzitter van de Socialistische Partij. Het Comité Oudere Werklozen ABVV-Antwerpen stelt vast dat in acht genomen de totaliteit der regeringsbeslissingen, de SP maar matig om onze toestand bekommerd is.

Wij zijn tussen vijftig jaar en de pensioenleeftijd, hebben ons werk verloren zonder enige reële hoop ooit nog werk te zullen vinden. Daarbij zijn wij brutaal gediscrimineerd ten aanzien van de bruggepensioneerden door louter toevallige omstan-

nalisatione het moreel en de gezondheid schaadt. Dat met de leeftijd de onkosten van de gezondheidszorg stijgen. Velen van ons leven, gezien in het perspectief van onze twintigste-eeuwse beschaving, onder de armoede drempel. Wij zijn het "levende" bewijs dat de maatschappijstructuren herschikt moeten worden.

Vanuit uw socialistische achtergrond vragen wij U zich te verdiepen in de toestand van de oudere werklozen. Wij zijn overtuigd dat onze situatie uw volle aandacht krijgt en u de nodige inspanningen zult doen.

De blokkade.

De strijd tegen uiterst rechts en racisme is ook een strijd van de rede tegen het irrationele simplisme. Daarom moet nu luidop en vrijuit worden gesproken door elk Vlaams intellectueel. Hier bijdragen 16 en 17...

Leo Geerts

(schrijver, criticus)

Zeker, het Vlaams Blok heeft een enorme sprong gemaakt in Antwerpen. Maar daarom is één op vijf Antwerpenaren nog geen racist. Het Vlaams Blok heeft van meer dan één factor geprofiteerd. Ten eerste: de traditionele Vlaams-Nationalist is sinds Egmont (oprichting van het Vlaams Blok) de regeergeilheid à la Schiltz beu. Ten tweede: idem dito voor bepaalde CVP-stemmers. Pas ten derde: traditionele SP-stemmers uit volksbuurtten hebben hun partij een hak willen zetten, omdat die partij tot nog toe niets gedaan heeft aan het migrantenprobleem in Antwerpen. Die traditionele SP-stemmers hebben dagelijks met dit probleem te maken. Liever dan nog wat theorie toe te voegen aan de discussie beperk ik me tot drie anecdotes. Echte.

* Hij is 85 en heeft altijd in een arbeiderswijk gewoond. In zijn eigen huisje. Nu is de waarde van dit huisje tot nul gedaald door de invasie van migranten. En zijn dagelijks leven is ontwricht: van de traditionele samenhang is niets meer over. Hij is bang voor die rare mensen met rare gewoontes. Hij heeft niet voor het Vlaams Blok gestemd, maar hij praat vaak alsof hij hun anti-migranten opinies bijtreedt.

* Beiden zijn 30 en hebben een universitaire opleiding. Ze zijn actief "op het Zuid", waar Turken en Marokkanen wonen. Elk incident op straat spitst zich toe op de tegenstelling Antwerpenaar-Vreemdeling, ook al is die niet altijd toepasselijk. Na hartverscheurende discussies hebben ze hun kind naar een andere school gestuurd: het was het laatste kind tussen jonge Turken. Ze hebben niet voor het Vlaams Blok gestemd.

* Anniek is 22, links en eigenzinnig, en ze woont "op het Zuid". Ontredderd vertelt ze me, dat een meisje in haar buurt mishandeld, verkracht en met een mes gewond is door een Marokkaan. In haar ontreddering lees ik haar angst dat het racisme waarop het Vlaams Blok teert, ook tot in haar eigen hart is doorgedrongen. Anniek stemde liever op de migrante van Agalev dan op het Vlaams Blok.

Het racisme heeft dus ongetwijfeld een rol gespeeld in de spectaculaire sprong van het Vlaams Blok. Je doet er niks tegen door het Vlaams Blok aan te vallen. Het is hoog tijd dat de SP-CVP-coalitie in Antwerpen eens wat centen gaat investeren in de migrantenwijken. Daar is tot nog toe niets ondernomen: geen groen, geen anti-verkrotting, geen integratie.

E. Willekens

(voormalig bibliothecaris)

In crisistijd maakt de Antwerpse kiezer soms bokkesprongen om uiting te geven aan zijn velerlei frustraties en onzekerheden door duizenden stemmen te vergooiden aan een marginale partij of een figuur (als Leo Frenssen). Het is gemakkelijker zich te laten verleiden door een paar simplistische slogans die een kind kan begrijpen, dan zich te gaan verdiepen in de maatschappelijke problematiek en vertrouwen te blijven stellen in de traditionele partijen wanneer die niet zo direct oplossingen kunnen tevoorschijn toveren. Dat doet zich nu weer maar eens voor met de massale opgang van het Vlaams Blok dat de samengenomen ontevredenheid met de economische onzekerheid, het terrorisme, de corruptie, de fiscale druk, enzovoort herleidt tot een agressie op de zichtbare en grijpbare "vijand", de gastarbeider van de tweede generatie. Het is om wanhopig van te worden: heeft men dan nog niet begrepen of is men vergeten waartoe het focaliseren van haatgevoelens kan leiden en fataal moet leiden? Heeft men nog niet begrepen dat racisme een totaal irrationele levensvisie is, draaiend rond angsten en wensdromen in plaats van realiteiten. De geschiedenis van de tweede wereldoorlog toont daarvan de catastrofale gevolgen aan, maar de irrationele drijfveren van velen die geen andere politieke verantwoordelijkheid dragen dan het uitbrengen van een stem, zijn sterker. Nemen we aan dat de afkeer tegen migranten kan afnemen wanneer ze uit hun Antwerpse ghetto's gehaald worden, dan komt dat neer op een probleem van integratie, tewerkstelling en huisvesting. Het Antwerps stadsbestuur had daar

al aardig wat gelaboreerd maar blijkbaar nog niet genoeg om de irritatie bij een ontstellend groot aantal geborneerde geesten te milderen. Het is duidelijk dat een verderstrekkende politieke aanpak dringend nodig is, men had immers het succes van het Vlaams Blok zien aankomen, men was geschokt door de racistische tonen uit arbeiderswijken waar dit het minst werd verwacht. Zoiets gebeurt wanneer het vertrouwen in het politieke gezag om het zacht te zeggen, aangetast is en men de weg van de minste weerstand opgaat en de migranten in het vizier neemt, al mag de arbeidersbeweging nog zoveel stoeten opzetten en de juiste toedracht in het licht zetten.

Migrantten mogen cultureel niet worden afgezonderd, maar moeten worden geïntegreerd met behoud van hun eigenheid, alleen wisselwerking kan wederzijdse irritatie wegnemen en het Vlaams Blok met doordacht beleid alvast die wind uit de zeilen nemen. Intussen is de verkiezingsuitslag beschamend, ergerlijk en gevaarlijk.

Naschrift

Nog enkele vragen

* Is een overmacht (en dat is nog geen "invasie") aan vreemde cultuur in de buurt een legitimatie voor geweld, haat en onmenselijkheid?

* Is er niet teveel begrip voor het racisme van het "Vlaamse volk"? Wie spreekt voor de migranten en over de onhebbelijkheden van "onze" cultuur? Moeten we niet dringend de vreemde medeburgers ook zelf aan het woord laten?

* Betekent "begrip" voor de irrationaliteit van kiezers meteen ook "begrip" voor de politieke uitdrukking daarvan?

* Is stemrecht het "gevolg" van integratie (zoals Chabert en Anciaux zeggen) of een "aanzet" of zelfs een "voorwaarde" tot integratie?

* Wie zorgt ervoor dat slachtoffers van de zinkende "welvaartsboot" hun frustraties afreageren op de "ware" verantwoordelijken en niet op door demagogie aangevoerd zondebokken?

(ec)

Dag Mark Uytterhoeven,
 Hoewel ik de verzameling meestal interessante en goed geschreven sportcolumns die je onder de titel "monumenten-zorg" publiceerde met veel plezier heb gelezen, heb ik me toch een beetje zitten ergeren.

In het stukje *De gestolen eer van Greg Lomond* heb je het over grote sportmannen die niet tijdig kunnen stoppen. Het einde van deze tekst vind ik nogal cryptisch, maar je stelt dat Borg had moeten ophouden na zijn vijfde Wimbledonzege, Pele na de wereldtitel, Merckx en Hinault na hun laatste tourzege. Afscheid moet je in schoonheid nemen, dus als je nog aan de top staat, beweert men steeds weer. Dat is een sportieve versie van keukenmeidenromantiek. Wat sport boeiend maakt, is de constante uitdaging om zichzelf (en pas in tweede instantie de anderen) te overtreffen. Enkel maar waardering opbrengen voor resultaten, uitgedrukt in honderdsten van seconden, centimeters, aantallen, is klakkeloos de normen van de prestatie maatschappij overnemen, dat is Stakhanovisme op gympies, dat is de mentaliteit van de Japanse industrie. De verliezer heeft soms meer allure dan de

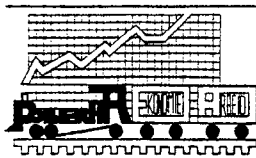
Dueloog — Fernand Auwera ● Sport

FERNAND AUWERA STOPT
 MET SCHRIJVEN

winnaar, de net geklopte doelman is soms aangrijpender dan de maker van het doelpunt. Ik kijk met diepe bewondering naar de aankomst van de marathonwinnaar, maar soms gefascineerder naar de 76ste die de meet haalt. Wie zou het in zijn hoofd halen om een schrijver te vragen om er na zijn publikatie van een meesterwerk mee te stoppen? Er zijn genoeg

voorbeelden van mensen die op hoge leeftijd of in penibele omstandigheden opeens weer de kracht en de motivatie vonden om een topprestatie te leveren, en genoeg atleten die door scherpzinnige sportjournalisten al finaal waren afgeschreven, maar er opeens weer in volle glorie stonden. Je schrijft het zelf: "De allergrootste sportmensen hebben met elkaar gemeen dat ze niet kunnen stoppen vóór ze voelen dat het hoogste schavotje niet meer haalbaar is. Als je, zoals jullie dat zeggen, leeft voor je sport, dan is ophouden een beetje sterven, een heel langzame vorm van zelfmoord. En dus vond ik wat Borg en tientallen anderen na hun grote periode deden prachtiger dan hun dikwijls met de vinger in de neus behaalde overwinningen eerder. Het spijtige is dat het grote publiek, opgejaagd door de meeste journalisten, enkel maar oog heeft voor het resultaat, het record. Het verhaal van de carrière van Anquetil leest als het Jaarverslag van een chemisch bedrijf, dat van Poulidor als een roman. De sportman die op het hoogtepunt elegant buigt en afscheid neemt is allicht een begaafd zakenman of showbink, maar geen echte sportman."

Het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek
 De vakgroep Arbeidssociologie van de KU Leuven
 Het Departement Economische Wetenschappen van de Ufsia

organiseren naar aanleiding van 10 jaar Polekar

het Colloquium

“Ekonomie en Maatschappij in de 21ste eeuw”

Programma :

1. "Herstructurering van het produktief systeem"
J. Hagedoorn (Ndl, Maastricht) J. Gadrey (Fr, Lille)

2. "De invloed van de herstructurering op het arbeidsproces"
*Drie Polekar-werkgroepen rond
 flexibilisering - basisinkomen - informele ekonomie*

3. "Het overheidsapparaat"
P. Fortuyn (Ndl, Rotterdam)

4. "De Noord-Zuidverhouding"
(gevraagd) J.P. Peemans (B, UCL)

5. "Strategieën in het hedendaags sociaal-wetenschappelijk onderzoek"
F. Moulaert (B, Lille) T. Vandeveldt (B, Ufsia)

Vrijdag 25 november 1988 om 9 uur in Auditorium G. Eyskens, Dekenstraat 2 te Leuven

Inlichtingen : Departement Sociologie KUL, Van Evenstraat 2C, Leuven,
 L. Denolf (016/28.31.70)

advertentie

Medailles

Filip Dewinter (Brasschaat en Huis der Parlementsleden): *"In de artikels "Is er nog leven na het Vlaams Blok" en "Wat te doen met het Vlaams Blok" laat U achter-eenvolgens Marc Maes (ACW-Studiedienst), Karel Van Miert (SP), Mieke Vogels (Agalev), Kris Merckx (PVDA), Ludo Loose (KP), Ida Dequeecker (SAP), Frans Boenders (criticus), Paul Rigau-mont, Walter Tillemans (regisseur) en Julien Weverbergh (uitgever) over het Vlaams Blok aan het woord.*

Als nieuw pluralistisch weekblad zou U misschien het Vlaams Blok over zichzelf aan het woord kunnen laten komen? De medaille zal, ook voor wat het Vlaams Blok betreft, ongetwijfeld twee kanten hebben. De ene kant van de Vlaams Blok-medaille is in de media ondertussen uitgebreid aan bod gekomen. Misschien een unieke kans om ook eens een andere klok te laten luiden? Ik hou me in ieder geval graag ter beschikking."

De briefschrijver heeft de ondertitel van Toestanden maar half gelezen: dit is niet alleen een "pluralistisch" maar ook een "progressief" weekblad. Het is dus duidelijk niet neutraal. De discussie over het Vlaams Blok heeft de expliciete bedoeling na te gaan op welke wijze de invloed van uiterst-rechts en haar racisme kan worden tegengegaan. Ik zie niet in welke bijdrage de briefschrijver in dit menslievend debat kan leveren. Voelt de briefschrijver toch de onweerstaanbare drang de andere klok te luiden dan kan ik hem aanraden contact op te nemen met het Pallieterke. Zijn vriend Gerolf Annemans is daar trouwens als Lustinus of als Dr. Tinus van Bickschote al vaste vriend aan huis.

Antisemitisme

Evelyne Namenwirth (Keerbergen): *"Met verbijstering, woede en eerlijk gezegd droefheid, zie ik links op de tekening van GAL (nr. 8 van 4 november) een jood, regelrecht overgenomen van Goebbels' propaganda maar...op roze achtergrond (dikke lippen, haviksneus, verfoeilijke houding en uitdrukking, onmiskenbaar te wijten aan platvoeten, enz.). De jodenster mag natuurlijk niet ontbreken. En ja, daar is ze, pal boven Jood Süss, in de Israë-lische vlag. Van verwarring gesproken! Daar kan geen jood uit wijs worden.*

Waarom spelen jullie de kaart van diegenen die zeggen dat kritiek op de politiek van Israël per definitie antisemitisch moet

CONTRAPUNT

zijn ?

Kan uw pluralistisch oog in de toekomst waakzamer zijn dan de hand van GAL ? P.S. Het kan natuurlijk ook zijn dat de tekenaar zichzelf als betrokken toeschouwer (in profiel) portretteert. Mocht dit de goede interpretatie zijn, dan bied ik hem terstond mijn excuses aan."

GAL heeft bij ons het laatste woord en daar komt voor de drukker geen pluralistisch (censuur-)oog tussen.

Om een karikatuur te maken moet je typeren. Vooral als het niet om bekende individuen gaat is het risico van het stereotyperen natuurlijk niet ver af. Maar of dat als anti-semitisme mag worden afgedaan is nog maar de vraag: daarvoor moeten vorm en inhoud mijns inziens wel samengaan. En wat dat betreft is er toch een radicaal verschil tussen Gal en Goebbels. Snel een (vorm en dus ook inhoud-) amalgaam maken is ook een scherm optrekken voor de echte inhoud: het lot van de Palestijnen (die andere semieten) na de verkiezingsuitslag in Israël.

Komplottheorie

R. Van de Bussche (Brussel): *"De ijver van André Mommen om de combines van internationaal bankkapitaal, industriëlen en corrupte politici te ontmaskeren is bewonderenswaardig. Zo lijkt mij zijn artikel "Wie is het snelst?" (nr 8) uit een ietwat te losse pols op papier gegooid. Er wordt kwistig met adjectieven gezwaaid die niet zo evident zijn: de Rafale is "te laat", de Eurofighter is "mistig", Dassault is "Belgicistisch...De Rafale is bovendien fout, want hij steekt vol geavanceerde en dus dure electronica (Dit is toch onvermijdelijk zeker?). Schrijver denkt ook dat Dassault zonder rafale snel failliet zal zijn, maar enkele lijnen verder weer niet.*

Waar hij juitlegt dat de rafale als pasmunt gebrukt wordt om de TGV in het buitenland te slijten begint hij helemaal in het luchtledige te pedaleren. Hoe kan een "onverkoopbaar" product, dat bovendien "te laat en te duur" is, als pasmunt dienen voor het eveneens te duur TGV "speelgoed" ?

We gaan door. De Spaanse socialistische partij toont dat ze corrupt is omdat ze de Franse TGV verkiest boven de "spot-

goedkope" Mitsubishi-trein of boven het Duitse Siemens.

Naar het einde toe wordt alles echter zo klaar als een klontje. De aloude komplottheorie wordt van stal gehaald en het hele zaakje klopt. "Het internationale bankkapitaal juicht" want de "corrupte socialisten" gaan Spanje in de schulden storten. "Het betonwezen juicht" ook, vooral bij ons dan en "stort zware penningen in lege verkiezingskassen van politieke partijen" vooral van de SP natuurlijk met zijn peperdure "Tobback tunnel" onder Antwerpen. Moet dat niet Dehaene-tunnel zijn? Maar nee, de verraderlijke sociaal-democratie met Tobback past beter in het klassieke komplot-schema.

Er zijn ook verliezers bij het komplot. Naast de onvermijdelijke bestolen proleet is er ook Agalev, dat zich "probleemloos kaal laat scheren". Duidelijk niet? "De Waalse socialisten mogen heel zure druiven eten" wegens de gemiste Rafale, enzovoort...

Wellicht zou schrijver met vrucht een paar stukken Karl Popper kunnen doornemen, waar deze haarfijn uiteenzet hoe de komplottheorie en het moeiteloos plakken van witte en zwarte etiketten op alles en nog wat eigenlijk de secularisatie is van aloude religieuze superstities. De samenzweringen van de Homerische goden, die de geschiedenis van Troje verklaren, worden vervangen door conspirerende monopolisten, kapitalisten en imperialisten, die de euvele bewerkers zijn van al het kwade in de wereld."

En ter afronding een nieuwe bijdrage van Jean Emard van Lieverlede, die nu wel ongeremd de polemische toer opgaat:

Ik ben geen racist, maar permitteer me toch te vragen wat die Griek uit Delos hier over Vlaanderen komt klagen

Apollo zal hier moeten leren onz' cultuur te respecteren, meent migrantencommissaris Vic Anciaux, Chabert of zo.

Ik hoop dat het hem klaar is.

Ciao,
Lafargue

P.S. Gelezen en uit de context gehaald: *"Het stoort mij dus hoegenaamd niet als ik de Vlaamse Le Pen genoemd wordt."* (Gerolf Annemans)

Nestel ik mij als onbevooroordeelde kijker voor de televisie om te genieten van een spannende partij voetbal, dan overvalt me al na enkele minuten een sympathie voor het ene of het andere elftal. Dat is erger voor het betrokken elftal dan voor mij. Die spelers weten het nog niet, maar ze zouden beter meteen naar de kleedkamers trekken, want verliezen doen ze toch. Ik zit altijd oprecht mijn best te doen om te hopen dat ik me vergis en dat de verliezer voor één keer zou winnen. Maar neen.

Van het voetbal naar de Cultuur is tegenwoordig voor de mensheid maar een kleine stap. En dat ligt niet aan het voetbal. Ik wil maar zeggen: tot diep in de jaren '70 ging mijn aldus wat angst-aanjagende sympathie naar al wie "kunst" in haar blootje zette. Want gooide "mei '68" alle waarden van hun sokkel, dan bleef "kunst" onaangetast. Sterker, rond de kunst en haar priesters ontstond een sfeertje van verering. Boven het hoofd van ettelijke kunstenaars ontbrak nog maar alleen een aureool. Misschien omdat men de slogan "de verbeelding aan de macht" wat verwarde met de "kunst aan de macht". Een vreemde slogan overigens. Verbeelding kan immers nooit aan de macht komen. Verbeelding doodt

Hoek van Koeck

Verbeelding en macht

macht en macht doodt verbeelding.

Als in die tijd één of andere leukerd een gesigeneerde pispot inzond voor de Grote Prijs van New York, supporterde ik onvoorwaardelijk voor hem in die vooraf verloren wedstrijd tegen elf zeikerige betweters. Hij verloor de wedstrijd, maar ondertussen had het stevig gesponsorde team van "Kunstkenner" moeten tonen dat hun zege slechts op hol gebabbel stoelde. Voor steeds meer mensen konden ze de door hen afgekeurde pot op. Ze vonden daar toen het volgende op: ze bekroonden bijvoorbeeld in Oostende een per ongeluk achtergelaten konijnenhok. Kunst provoceren was meteen tot kunst gepromoveerd. En onschadelijk gemaakt. Zodat steeds meer "kunstenaars" gesigeneerde pispotten begonnen te exposeren. Maar waar die eerste pispot een inhoud had, een figuurlijke wel te verstaan, hadden alle volgende de leegheid die elke meerderheid, elk overwicht typeert. Het maakt daarbij niet uit of die pispot de titel is van een beeld of een boek. De teams die

vandaag vooraf gewonnen spel hebben, maakten van de aanslag op de kunst een systeem. Door onder andere kunst in het algemeen en literatuur in het bijzonder tot consumptiegoed te verlagen. Een boek schuift een hitparade binnen en zakt er na enkele weken weer uit zoals de eerste de beste beate single. De stocks worden gelijkwideerd, want opslagruimtes te duur. Het wordt wachten op de volgende keutel van de schrijver. Als hij drie jaar geen boek heeft gepubliceerd, hangt de uitgever aan zijn telefoon met de mededeling "dat er sedert het verschijnen van zijn laatste boek een heel nieuwe generatie aanrukte die zijn naam nog nooit in de bestsellerslijsten zag staan." Onder zo'n druk loopt ook een getalenteerde schrijver het risico nooit aan het "boek van zijn leven" toe te komen.

En daarom zit ik vandaag zo hard mijn best te doen om te hopen dat het vijftal op de nominatielijst van de NCR-prijs zal winnen. Kristien Hemmerechts, Gilbert Grauws, Stefan Hertmans en Pol Hoste houden zich op een rustige wijze met literatuur bezig, ze flansen niet op drie weken een boekje in elkaar, met hen krijgt het schrijven weer enige vorm van voorname. Patricia De Martelaere mag even dienen als de uitzondering die elke regel moet bevestigen. Het is natuurlijk zeer de vraag of het vijftal erg opgezet is met mijn sympathie. Want ik heb niet de indruk dat het nu al naar de kleedkamers wil trekken.

Paul Koeck

Toestanden

Zespenningenstraat 49 (b13)

1000 Brussel

tel 02/513 02 16

elke vrijdag uitgegeven

door Uitgeverij Zijdellings C.V.

directeur: Eric Corijn

hoofdredacteur: Jan Van Kerkhoven

eindredactie: Karin Pairon en Eric Goubin

redactie: Koen Dille, Francine Mestrum,

André Mommen, Wim Van Rooy,

Jef Vermaere, Frank Winter.

tekenaars: GAL, Morbus, Quirit

vormgeving: Scritto

bijgestaan door een redactieraad

en een schare medewerkers

Zakelijke leiding: Koen De Visscher

jaarabonnement: 2400F - 170fl

of een permanente opdracht

van 200F - 14fl / maand

rek. nr 001-1762098-72

van Zijdellings CV

Brussel

verantwoordelijke uitgever:

Paul Eyben,

Brouwerstraat 16

3590 Hamont-Achel

Nu wordt het toch wel hoog tijd dat...

Je een abonnement neemt, natuurlijk.. Met dit weekblad zijn we bijna aan het tiende nummer toe. Ons abonnementbestand groeit inderdaad binnen de marges van onze financiële planning. Dat is niet mis. Maar toch. Die marges mogen gerust verlegd worden. En dat hangt van U af, beste lezer. Toestanden wordt nog beter als elke lezer effectief ook een abonnement neemt. Elke progressieve Vlaming is medeverantwoordelijk voor haar/zijn Toestanden.

Abonneren kan tot 31 december 1988 door storting van slechts 1988 F (of 170 fl voor de Nederlanders) op rek.nr. 001-1762098-72 van onze Coöperatieve Verenootschap Zijdellings te Brussel. Met een permanente opdracht van 200 F/maand zijn we even gelukkig.

GRATIS!

BIJ ELK NUMMER EEN AF-
GESTEMPELDE POSTZEGEL
VAN DRIE FRANG-EN-HALF

Je mag ons natuurlijk ook bezoeken. Toestanders kan je nog ontmoeten op de Antwerpse Boekenbeurs tot en met zondag 13 november, op stand 36 C in zaal 1.

Toestanden 9

Kristalnacht

50 jaar geleden startte de massahysterie tegen de Joden. Toestanden blikt terug en legt een link naar 1988. Pag. 2-3 en 19-20.

Golf

Het heeft lang geduurd, maar nu is het zover. We nemen een golfterrein in de kijker. Raf Willems bekijkt de Toestand van de grasmat in Herenthout. Pag. 4.

Belastingen

Of je nu links bent of rechts, belastingen betaâl je. Hoe het zit met de belastingherforming krijg je te horen van Marc Van Ryssen op pag. 6.

Pakistan.

Nadat een mysterieus vliegtuigongeval de reeds jaren heersende dictator om het hoekje hielp, staat Pakistan opnieuw

volop in de belangstelling. André Mommen maakt terzake een balans op. Pag. 7.

Bush/Dukakis

Pen Pelton, onze Amerikaanse medewerkster, volgde voor Toestanden de presidentsverkiezingen op de voet. Pag. 8.

Monty

De Monty in Antwerpen groeide uit tot een cultuurcentrum dat ook buiten de havenstad heel wat naam heeft. Eddie Vaes neemt de werking van de Monty onder de loupe. Pag. 10.

Televisie in je streek

Onlangs startte in het Meetjesland de

eerste regionale televisie. Gert Ysebaert belicht deze nieuwigheid in het Vlaamse medialandschap. Pag. 14.

Schuldenlast

Toestanden pakt het huidige Derde Wereld-probleem aan bij de wortels : Paul Verbraeken bespreekt terzake de immense schuldenlast van de ontwikkelingslanden. Pag. 15-18.

Vrouwen : gelijk of verschillend

De adolescentie van het feminisme is voorbij, zo blijkt. Meer uitleg daarover vanwege Anne Grauwels en Kitty Roggeman op pag. 25-27.

Sovjet-intelligentsia

Intelligent zijn in de Sovjetunie ten tijde van glasnost en perestrojka. Dirk Diels verduidelijkt een en ander op pag. 21.

Het Laatste Woord

